

ETINED

Time for change

Etika

Transparenca

Integriteti

ETINED

Platforma e Këshillit të Evropës për Etikë, Transparencë dhe Integritet në Arsimit

Ian Smith

Universiteti the West of Scotland

Tom Hamilton

Këshilli i Përgjithshëm i Mësimdhënies për Skocinë

Vëllimi 2

Parimet etike

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ETINED **Platforma e** **Këshillit të Evropës** **për Etikë, Transparencë** **dhe Integritet në Arsim**

Vëllimi 2 - Parimet etike

Ian Smith, Universiteti i the West of Scotland,
Tom Hamilton, Këshilli i Përgjithshëm i Mësimdhënies për Skocinë

Edicioni francez: Plate-forme du
Conseil de l'Europe sur l'éthique, la
transparence et l'intégrité dans
l'éducation

ISBN 978-92-871-8309-5

Opinionet e shprehura në këtë punin
janë përgjegjësi e autorit/autorëve
dhe nuk reflektojnë
domosdoshmërisht politikën zyrtare
të Këshillit të Evropës.

Të gjitha të drejtat e rezervuara. Asnjë
pjesë e këtij botimi nuk mund të
përkthehet, riprodhohet ose
transmetohet, në asnjë formë ose me
çfarëdo mënyre, elektronike (CD-
Rom, Internet, etj.) ose mekanik, duke
përfshirë fotokopjimin, regjistrimin
ose ndonjë sistem të ruajtjes ose
rikthimit të informacionit, pa lejen
paraprake me shkrim nga Drejtoria e
Komunikimit (F-67075 Strasbourg
Cedex ose publishing@coe.int).

Kopertina: SPDP, Këshilli i Evropës Foto:
Shutterstock Layout: Jouve, Paris.

Botimet e Këshillit të Evropës F-67075
Strasbourg Cedex <http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-8310-1 © Këshilli i
Evropës, nëntor 2016, shtypur në
Këshillin e Evropës

Përmbajtja

HYRJE	6
1. ETINED: NJË INICIATIVË E KËSHILLIT TË EUROPËS	12
2. DISKUTIMI I QASJES METODOLOGJIKE NDAJ DOKUMENTEVE FILLESTARE PËR PLATOFRMËN	16
3. ETIKA, INTEGRITETI DHE ARSIMIMI CILËSOR: JO QASJE MEKANISTIKE, POR PARIMORE	20
4. ZHVILLIMI I PLATFORMËS: DEKLARATAT E PARIMEVE ETIKE DHE DOKUMENTE PËR SJELLJEN ETIKE TË TË GJITHË AKTERËVE NË ARSIM	26
5. PARIMET ETIKE	56
6. FORMAT E KORRUPSIONIT	48
7. PERFUNDIM	56
REFERENCAT	58

Hyrje

Ky është i pari nga dy dokumentet për zhvillimin fillestar të Platformës së Këshillit të Evropës për Etikën, Transparencën dhe Integritetin në Arsim. Ky dokument i parë fokusohet në "parimet etike" për arsimin, kurse i dyti do të fokusohet në "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim".

Dokumenti fillon duke vendosur kontekstin për këtë iniciativë të Këshillit të Evropës (Kapitulli 1), dhe duke diskutuar qasjen e përdorur metodologjike (Kapitulli 2).

Ky dokument pastaj argumenton për rëndësinë e përgjigjes ndaj çështjeve të korrupsionit në arsim, jo thjesht duke adoptuar masa mekanistike nga lart poshtë, por duke u përpjekur për të arritur transparencën dhe integritetin në arsim, bazuar në një përkushtim për parimet themelore etike pozitive në fushën profesionale dhe jetën publike (Kapitulli 3).

Dokumenti vazhdon të shqyrtojë disa nga ndërlikimet e përfshira në përpjekjet për të dalluar materialet mbi "parimet etike" dhe materialet e lidhura me "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim", si dhe analizon një numër dokumentesh të rëndësishme të prodhuara nga organizatat e tjera për të shqyrtuar mbulimin ekzistues të qasjeve përkatëse ndaj "parimeve etike" dhe "sjelljes etike" (Kapitulli 4).

Dokumenti pastaj propozon një listë të detajuar të "parimeve etike" themelore për arsimin. Këto paraqiten tani në formë të përmbledhur (me versionet e plota të referuara në kapitullin 5 të tekstit kryesor).

Parimet etike

Këshilli i Evropës duhet të theksojë se: të gjithë akterët e përfshirë në arsim duhet të tregojnë një përkushtim të patundur personal ndaj parimeve etike në vijim.

Integriteti

Parimi i "integritetit" mund të përkufizohet si "sjellje dhe veprime në përputhje me një sërë parimesh dhe standardesh morale dhe etike, të përqafuara nga individë dhe institucione, që krijojnë pengesë ndaj korrupsionit" (Transparency International 2009).

Ky parim, pra, lidhet me konceptin e etikës, e cila është "e bazuar në vlerat thelbësore, një sërë standardesh për sjelljen në qeveri, kompani dhe shoqëri që udhëzojnë vendimet, zgjedhjet dhe veprimet" (Transparency International 2009).

Përveç termit të përgjithshëm, mund të përdoret termi më specifik "integriteti akademik" për të diskutuar zbatimin e veçantë të këtij parimi në kontekstin e arsimit të lartë (AL).

Në thelb, integriteti mund të shihet si lidhja mes parimeve pozitive etike dhe cilësisë në arsim, dhe vlen për të gjithë akterët e përfshirë në arsim.

Ndershmëria

Ky parim përfshin të qenit "i ndershëm dhe i besueshëm". Do të thotë të shmanget në mënyrë sistematike çdo formë mashtrimi, gënjeshtre, mashtrimi, vjedhjeje, zhvatjeje ose sjellje të tjera të pandershme.

Është e qartë se parimi gjithashtu përfshin mos angazhimin në sjellje me natyrë penale.

E vërteta

Ky parim përfshin "ndjekjen e pareshtur të së vërtetës", dhe me këtë lidhet "shpërndarja e lirë dhe e hapur e diturive" dhe "avancimi i diturive".

Parimi përfshin edhe "analizë kritike dhe respekt për mendime të arsyeuara" dhe respekt për "shkëmbimin e lirë të ideve dhe. lirinë e shprehjes".

Në kontekstin e AL-së, parimi i "së vërtetës" lidhet edhe me hulumtimin, veçanërisht me realizimin etik të hulumtimit. Hulumtimi duhet të bazohet në integritetin akademik dhe përgjegjshmërinë sociale, si dhe të përfshijë një detyrim për shpërndarjen e hulumtimeve.

Natyrisht, parimi i së vërtetës nuk zbatohet vetëm për kontekstin e hulumtimit në AL, por për të gjitha aspektet e arsimit dhe për të gjithë akterët në arsim.

Transparenca

Parimi i "transparencës" mund të përkufizohet si karakteristikë e qeverive, kompanive, organizatave dhe individëve për të qenë të hapur në shpalosjen e qartë të informacionit, rregullave, planeve, proceseve dhe veprimeve. Si parim, zyrtarët publikë, nëpunësit civilë, menaxherët dhe drejtorët e kompanive dhe administratorët e bordeve kanë për detyrë të veprojnë në mënyrë të dukshme, të parashikueshme dhe të kuptueshme për të nxitur pjesëmarrjen dhe llogaridhënien.

Parimi i transparencës mund të zbatohet në mënyrë specifike në një kontekst institucional.

Megjithatë, është e rëndësishme të theksohet se parimi i transparencës paraqet një kërkesë për shpalosjen e hapur të informacionit për të gjithë akterët brenda sistemit arsimor si individë, jo vetëm për organizatat.

Respekti për të tjerët

Parimi i "respektit për të tjerët" është i gjerë, por mund të ndahet në nën-parime në mënyra të ndryshme.

Shprehja e përgjithshme "respekt për qeniet njerëzore" mund të përdoret me theks në respektimin e dinjitetit dhe integritetit fizik dhe psikik të qenieve njerëzore, dhe kjo marrëdhënie me të tjerët mund të përfshijë kolegë, nxënës, prindër e kështu me radhë.

Një zgjerim i veçantë i parimit të respektit për të tjerët në raport me kolegët është rëndësia e kolegjalitetit në punë.

Parimi i respektit për të tjerët mund të zhvillohet në AL për të përfshirë konceptin e lirisë akademike. Kjo mund të shtrihet edhe në elementet që lidhen me mbështetjen e të drejtave të njeriut të personelit të AL-së, duke përfshirë hulumtuesit në mënyrë specifike.

Parimi i respektit për të tjerët gjithashtu mund të zgjerohet për të njohur të drejtat e përgjithshme të mësimdhënësit dhe përkushtimin ndaj mësimdhënësve nga ana e komunitetit.

Natyrisht, këto zgjerime të parimit të respektit për të tjerët në personelin e AL-së dhe mësimdhënësve janë vetëm shembuj specifikë. Parimi zbatohet për të gjithë akterët në arsim.

Besimi

Në një mjedis ku të gjithë akterët tregojnë respekt për të tjerët, edhe parimi i "besimit" është shumë i rëndësishëm. Ky parim do të thotë që të gjithë akterët në arsim mund të kenë besim të fortë në besueshmërinë e njëri-tjetrit për të qenë të ndershëm, të sinqertë dhe të veprojnë me integritet. Prandaj, akterët mund t'u besojnë të tjerëve dhe presin që të besohen nga të tjerët.

Llogaridhënia

Kur të gjithë akterët në arsim tregojnë respekt për të tjerët, dhe besojnë tek njëri tjetri, parimi i "llogaridhënies" është shumë më i sigurtë. Ky parim është koncepti që individët, agjencitë dhe organizatat [publike, private dhe shoqëria civile] mbajnë përgjegjësi për ekzekutimin e kompetencave të tyre siç duhet.

Ndonëse mund të ketë një theks të veçantë në llogaridhënien në drejtimin e institucioneve të arsimit të lartë, parimi i llogaridhënies zbatohet për të gjithë akterët (në nivel të individëve dhe institucioneve) në arsim.

Drejtësia

"Drejtësia" është një parim bazë që të gjithë akterët në arsim duhet ta respektojnë në qasjen e tyre ndaj të tjerëve. Ky parim përfshin trajtimin e të tjerëve me paanësi, pa diskriminim ose pandershmëri.

Paanësia, drejtësia dhe drejtësia sociale

Parimet e "paanësisë, drejtësisë dhe drejtësisë sociale" janë të gjera, por gjithashtu mund të ndahen në mënyrë të dobishme në shumë mënyra.

Termi "paanësi" sigurisht që mund të zbatohet drejtpërsëdrejti, për shembull për trajtimin e barabartë të të gjithë studentëve në AL.

Sidoqoftë, paanësia në vetvete mbase qëndron relativisht më afër me kuptimin e drejtësisë dhe mund të zgjerohet në mënyrë më të përshtatshme me termin "drejtësi", ose në veçanti "drejtësi sociale".

Për shembull, drejtësia shoqërore mund të përcaktohet për të përfshirë vlerat arsimore dhe sociale të qëndrueshmërisë, barazisë dhe drejtësisë, si dhe njohjen e të drejtave dhe përgjegjësi të gjeneratave të ardhshme dhe atyre të tanishme, si dhe përfshirjen e politikave dhe praktikave të drejta, transparente, përfshirëse dhe të qëndrueshme në raport me: moshën, aftësinë e kufizuar, gjininë dhe identitetin gjinor, racën, përkatësinë etnike, fenë dhe besimin dhe orientimin seksual.

Ky përkufizim i drejtësisë sociale mund të barazohet edhe me edukimin për demokraci shoqërore dhe edukimin për demokraci pjesëmarrëse/qytetari aktive.

Ky përkufizim më i gjerë i drejtësisë shoqërore gjithashtu siguron bazën për një theks të veçantë në mosdiskriminimin dhe luftën kundër racizmit, anshmërisë dhe diskriminimit.

Ai gjithashtu siguron bazën për një theks të veçantë në qasjen. Kjo përfshin që të gjithë fëmijët duhet të kenë qasje në arsim, dhe se duhet të ketë qasje në AL për sa më shumë individë të kualifikuar nga pikëpamja akademike që të jetë e mundur (dhe qasje në AL gjithashtu përfshin një përkushtim për të nxënësit gjatë gjithë jetës).

Përkufizimi më i gjerë i drejtësisë shoqërore gjithashtu mbulon konceptin e përfshirjes në të

njëjtën mënyrë siç mbulon qasjen.

Së fundi, referimi ndaj "qëndrueshmërisë" në definicionin më të gjerë të drejtësisë sociale mund të lidhet me akterët arsimorë që kanë përgjegjësi për administrimin e aseteve, burimeve dhe mjedisit.

Siç është e përshtatshme për kontekstet e tyre të veçanta, të gjithë akterët në arsim duhet të zbatojnë parimin e paanësisë, drejtësisë dhe drejtësisë shoqërore.

Qeverisja dhe menaxhimi demokratik dhe etik i sistemit arsimor dhe i institucioneve arsimore

Parimi i "qeverisjes dhe menaxhimit demokratik dhe etik të sistemit arsimor dhe institucioneve arsimore" përfshin të gjithë akterët në arsim, duke pranuar se qeverisja dhe menaxhimi i sistemit të përgjithshëm arsimor dhe, institucioneve individuale arsimore në kuadër të tij, duhet të bazohen në përfshirjen demokratike të të gjithë akterë të rëndësishëm. dhe menaxhimin nga udhëheqësit që ushtrojnë udhëheqjen e tyre në mënyrë etike.

Arsimimi cilësor

Parimi i "arsimimit cilësor" përfshin të gjithë akterët në arsim duke pranuar përkushtimin e tyre të pakushtëzuar për të arritur ofrimin e arsimit që është me cilësinë më të lartë të mundshme.

Ky parim i arsimit cilësor zbatohet në të gjitha aspektet e sistemit arsimor.

Përmirësime personale dhe të sistemeve

Parimi i "përmirësimit personal dhe të sistemeve" përfshin të gjithë akterët në arsim, duke njohur rëndësinë e dhënies së kontributit maksimal të mundshëm për përmirësimin e vazhdueshëm të sistemit arsimor.

Për profesionistët e arsimit, kjo mund të përshkruhet si një përkushtim profesional specifik, si në drejtim të një përkushtimi për përmirësimin personal nëpërmjet zhvillimit profesional, ashtu edhe në drejtim të një përkushtimi për përmirësimin e përgjithshëm të sistemit në të cili kontribuon zhvillimi personal.

Autonomia institucionale/pavarësia institucionale

Brenda kontekstit të qeverisjes dhe menaxhimit demokratik dhe etik të sistemit arsimor dhe institucioneve arsimore, edhe parimi i "autonomisë institucionale/pavarësisë institucionale" është shumë i rëndësishëm. Kjo përfshin njohjen e nevojës për t'u dhënë autonominë dhe pavarësinë e duhur institucioneve individuale brenda një sistemi arsimor kombëtar, në mënyrë që të shmangët kontrolli i tepërt i centralizuar politik i arsimit.

Arsyetimi për autonominë institucionale/pavarësinë institucionale bëhet veçanërisht për institucionet e arsimit të lartë, ku lidhet në mënyrë specifike me rëndësinë e lirisë akademike.

Megjithatë, të gjithë akterët në arsim duhet të pasqyrojnë përmasën e kërkuar të autonomisë institucionale/pavarësisë institucionale në institucionet e tjera të arsimit, siç janë shkollat, në qoftë se ata duhet të funksionojnë brenda një konteksti të përgjithshëm që me të vërtetë përfshin qeverisjen dhe menaxhimin demokratik dhe etik të sistemit arsimor dhe institucioneve arsimore.

Bashkëpunimi ndërkombëtar

Parimi i "bashkëpunimit ndërkombëtar" përfshin të gjithë akterët në arsim, duke njohur rëndësinë e bashkëpunimit pozitiv ndërkombëtar në aktivitetet arsimore.

Për shembull, ky parim është thelbësor për Konventën Kulturore Evropiane.

Pas detajimit të këtyre parimeve etike, dokumenti analizon llojet e veçanta të korrupsionit në arsim, të cilat mund të adresohen nga këto parime (Kapitulli 6).

Dokumenti përfundon se detyra e radhës do të jetë zhvillimi i deklaratave më të plota mbi çka nënkuptojnë parimet etike për sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim, si dhe jep një tregues fillestar se çka do të mbulojë dokumenti i ardhshëm i platformës (Kapitulli 7).

1. ETINED: një iniciativë e Këshillit të Evropës

Origjinali dhe sfondi

Iniciativa e Këshillit të Evropës për krijimin e një Platforme të Këshillit të Evropës për Etikën, Transparencën dhe Integritetin në Arsim (ETINED) ka origjinën në aspektet e mëposhtme të Deklaratës Përfundimtare nga Konferenca e Përhershme e Ministrave të Arsimit për Qeverisjen dhe Arsimimin Cilësor të Këshillit të Evropës, Helsinki, 26 dhe 27 Prill 2013:

“Komiteti i Ministrave [është i thirrur] të udhëzojë Komitetin Drejtues për Politikën dhe Praktikën Arsimore (CDPPE), në bazë të rezultateve të arritura në programin e tyre të aktiviteteve dhe me qëllim të ruajtjes së ndikimit të tyre afatgjatë në nivel të Këshillit të Evropës:

21.1 të krijojë një platformë të Këshillit të Evropës për shkëmbimin e informacionit dhe praktikave më të mira për etikën dhe integritetin në arsim, me vëmendje të veçantë në luftën kundër korrupsionit dhe mashtrimit në arsim dhe hulumtim, me qëllim të avancimit të “agjendës së Helsinkit për arsim cilësor në Evropë”,

Më konkretisht, një platformë e tillë do të fokusohet në:

- a. kode pozitive të sjelljes si një plotësim i legjislacionit kundër korrupsionit dhe kundër mashtrimit për profesionistët që janë aktivë në arsim dhe hulumtim;
- b. ngritjen e kapaciteteve për të gjithë akterët;
- c. strukturat mbështetëse (agjencitë për akreditim ose sigurimin e cilësisë);
- d. ndarjen e praktikave më të mira në lidhje me drejtësinë dhe transparencën;
- e. zhvillimin e një kulture të demokracisë dhe pjesëmarrjes bazuar në transparencë, drejtësi dhe paanësi...

“21.3 të studiohet mundësia e zhvillimit të një instrumenti kornizë mbi parimet etike të sjelljes së mirë dhe profesionalizmit për mësimdhënësit (...)

Origjina e kësaj iniciative të Këshillit të Evropës duhet gjithashtu të lidhet ngushtë me theksin në rëndësinë e cilësisë në arsim.

Për shembull, ka pasur diskutime të konsiderueshme për kuptimin e termit "arsim cilësor" në Forumin e Pragës mbi Qeverisjen dhe Arsimin Cilësor, në tetor 2012, dhe përkufizimet përkatëse duket se janë rishikuar në takimin e Zëvendësve të Ministrave më 12 dhe 13

dhjetor 2012.

Në përgjithësi, shënimi i sfondit i Këshillit të Evropës për Forumin e Pragës theksoi cilësinë e arsimit të bazuar në qeverisjen demokratike, promovimin e demokracisë dhe respektimin e të drejtave të njeriut dhe drejtësisë sociale (Këshilli i Evropës 2012a). Shtojca e "Rekomandimit CM/Rec (2012) 13 të Komitetit të Ministrave" për sigurimin e arsimit cilësor "(Këshilli i Evropës 2012b) u zgjerua në një përkufizim të arsimit cilësor që përfshin nëntë karakteristika (paragrafi 6). Një nga këto është se arsimi cilësor është "pa korrupsion" (paragrafi 6.i).

Kjo iniciativë e Këshillit të Evropës duhet gjithashtu të vendoset në kontekstin e gjerë të shqetësimit aktual në mbarë botën në lidhje me korrupsionin në arsim dhe nevojën për përgjigje pozitive ndaj sfidave bashkëkohore (për shembull shih Raportin e korrupsionit global: arsimit (2013) të Transparency International dhe nismave të tjera të kohëve të fundit, siç është Deklarata e Poznanit e Grupit Compostela të Universiteteve (2014) për "Promovimin e kapitalit shoqëror, shëndetësisë dhe zhvillimit nga universiteti në tërësi").

term "quality education" at the Prague Forum on Governance and Quality Education in October 2012, and relevant definitions seem to have been revisited at the meeting of Ministers' Deputies on 12 and 13 December 2012.

Duke paraqitur këtë Platformë të Këshillit të Evropës për Etikën, Transparencën dhe Integritetin në Arsim, do të jetë e rëndësishme që të gjitha shteteve anëtare t'u theksohet se Këshilli i Evropës dëshiron të nisë bisedime të nivelit të lartë të Këshillit të Evropës rreth problemeve të mundshme të përgjithshme dhe mënyrave për të ecur përpara, duke shmangur sugjerimet se problemet ekzistojnë vetëm në shtete të veçanta anëtare. Kjo duhet të jetë një bisedë e mirëfilltë evropiane, pasi çështjet relevante nuk prekin vetëm shoqëritë në zhvillim dhe "tranzicion", por gjithashtu mund të ndikojnë në shoqëritë "e pjekura".

Siç ka theksuar Vukasović (2008: 38-39), organizata të tilla si Monitori i Korrupsionit të Arsimit të Lartë, i organizuar nga Qendra e Kolegjit të Bostonit për Arsimin e Lartë Ndërkombëtar (CIHE), paraqesin prova të kërcënimeve për transparencën dhe integritetin e arsimit, që mund të gjenden në mbarë botën, duke përfshirë shoqëritë e "pjekura" nëpër botë.

Zhvillimi i iniciativës së Këshillit të Evropës

Për këtë iniciativë ka pasur punë të vazhdueshme që nga shtatori 2013, dhe në nëntor 2013 u krye një studim fizibiliteti në vija të trasha. Veçanërisht e rëndësishme ishte shpërndarja e një pyetësoi në internet për të gjithë anëtarët e CDPPE-së në dhjetor 2013. Analiza e përgjigjeve të pyetësoi është përfshirë në studimin e plotë të fizibilitetit për "Themelimin e Platformës së Këshillit të Evropës mbi etikën dhe integritetin në arsim" i cili u përfundua në shkurt 2014 (Smith dhe Hamilton 2014). Pjesa më e madhe e strukturës së studimit të plotë të fizibilitetit është përshtatur sipas pyetjeve dhe përgjigjeve nga pyetësoi. Është vlerësuar se është e rëndësishme t'i kushtohet vëmendje e plotë përgjigjeve të pyetësoi, pasi ato ofruan dëshmi të reja dhe të drejtpërdrejta të perspektivave të anëtarëve të CDPPE-së, të cilat duhet të jenë thelbësore për krijimin e bazës për politikën e Këshillit të Evropës në këtë fushë.

Studimi i plotë i fizibilitetit u miratua në një takim zyrtar të CDPPE-së në mars 2014. Pastaj u krijua një grup pune për progresin e iniciativës- tash i quajtur Platforma e Këshillit të Evropës për Etikën, Transparencën dhe Integritetin në Arsim (ETINED).

Grupi i punës vendosi që theksi, të paktën fillimisht, duhet të jetë në një platformë "njerëzore" dhe "të botës reale", me fjalë të tjera platforma duhet që në fillim të përparojë përmes takimeve, dhe jo si një iniciativë madhore e bazuar në internet. Disa nga këto detaje rreth platformës do të mbulohen në një dokument të veçantë të termave të referencës.

Përveç dokumentit "termat e referencës", janë parashikuar edhe dy dokumente të tjera për zhvillimin fillestar të platformës: një dokument mbi parimet kryesore etike (dokumenti aktual, ETINED Vëllimi 2), me punë të mëtejshme mbi një dokument për "Sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim "(ETINED Vëllimi 3). Platforma u hap zyrtarisht në Forumin e Pragës më 1 dhe 2 tetor 2015 (shih ETINED Vëllimi 1).

2. Diskutimi i qasjes metodologjike ndaj dokumenteve fillestare për platformën

---

Ky seksion diskuton qasjen metodologjike të përgjithshme që është marrë për të prodhuar dokumentin fillestar aktual mbi "Parimet etike" për platformën dhe që gjithashtu parashikon qasjen që duhet të merret në dokumentin e dytë mbi "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim".

Siç u përmend më lart, u vlerësua e rëndësishme që të reflektoheshin plotësisht pikëpamjet e Komitetit Drejtues për Politikën dhe Praktikën Arsimore, të marra nga përgjigjet e dhëna në pyetësor nga anëtarët. Një temë veçanërisht e rëndësishme mes këtyre përgjigjeve theksoi rëndësinë e referimit të ekspertizës, burimeve dhe hulumtimeve ekzistuese mbi luftën kundër korrupsionit nga organizata të tjera që punojnë në këtë fushë, siç është Instituti Ndërkombëtar për Planifikimin Arsimor (PINA- pjesë e UNESCO-s) Transparency International dhe Qendrës e Burimeve Kundër Korrupsionit U4.

Kjo çoi në përdorimin e botimeve kyçe nga këto organizata në klasifikimin fillestar të koncepteve themelore, veçanërisht për format e korrupsionit. Këto publikime përfshinë: Transparency International (2009); Qendra e Burimeve Kundër Korrupsionit U4 (2006).

Duke u bazuar në burime të tilla, klasifikimi fillestar i formave të korrupsionit në platformë mund të jetë i shkurtër dhe i saktë, siç kërkohet në përgjigjet veçanërisht domethënëse në pyetësorin e CDPPE-së. Për shembull, Udhëzuesi i gjuhës së thjeshtë kundër korrupsionit (2009) i Transparency International ofron përkufizime të një sërë kushtesh të përgjithshme relevante, duke përfshirë:

- › korrupsioni: "abuzimi i pushtetit të besuar për përfitim privat. Korrupsioni mund të klasifikohet si i madh, i vogël dhe politik, në varësi të shumave të parave të humbura dhe sektorit ku ndodh "(po aty: 14);
- › korrupsioni i madh: "veprimet e kryera në një nivel të lartë të qeverisë që shtrembërojnë politikën ose funksionimin qendror të shtetit, duke u mundësuar liderëve që të përfitojnë në kurriz të së mirës publike" (po aty: 23);
- › korrupsioni i vogël: "abuzimi përditshëm i pushtetit të besuar nga zyrtarët publikë të

niveleve të ulëta dhe të mesme në ndërveprimet e tyre me qytetarët e thjeshtë, të cilët shpesh janë duke u përpjekur të kenë qasje në mallra ose shërbime elementare në vende si spitalet, shkollat, stacionet e policisë dhe agjenci të tjera" (po aty: 33);

- › korrupsioni politik: "manipulimi i politikave, institucioneve dhe rregullave të procedurës në ndarjen e burimeve dhe financimit nga vendimmarrësit politikë, të cilët abuzojnë me pozitën e tyre për të mbështetur pushtetin, statusin dhe pasurinë e tyre" (po aty: 35);
- › ryshfeti: "ofrimi, premtimi, dhënia, pranimi ose kërkimi i një avantazhi si nxitje për një veprim që është ilegal, jo etik ose një shkelje e besimit. Nxitjet mund të marrin formën e dhuratave, kredive, tarifave, shpërblimeve ose avantazheve të tjera (taksa, shërbime, donacione etj.)" (po aty: 5).
- › Një tjetër term i dobishëm themelor është "praktikë e keqe akademike' i përdorur për të përshkruar praktikat korruptive në arsimin e lartë në mënyrë specifike (shih Observatori Magna Charta dhe Sindikatat Kombëtare të Studentëve në Evropë, Ivoseviq, (ESIB), 2007).
- › Megjithëse përkufizimet e mësipërme të "korrupsionit", "korrupsionit të madh", "korrupsionit të vogël" dhe "korrupsionit politik" kanë për qëllim përdorim më të gjerë sesa thjesht konteksti arsimor, këto lloje të përkufizimit të "koncepteve themelore" sigurojnë pika bazë të referencës për platformën. Aty ku kërkohet, këto mund të plotësohen edhe me përkufizimet e termave të ndërlidhura, të tilla si "ryshfeti", siç parashikohet më lart.
- › Në përgjithësi, burimet e përdorura për të identifikuar këto përkufizime të përgjithshme të korrupsionit japin lista shumë të plota të formave specifike të korrupsionit në arsim. Është e rëndësishme që grupi i punës që këshillon mbi dokumentet aktuale për gjyqtarët e platformës t'u kthehen këtyre listave më specifike vetëm pasi të jenë diskutuar përgjithësisht përgjigjet pozitive ndaj korrupsionit. Kjo bëhet për të shmangur përqendrimin e tepërt të hershëm thjesht në aspektet "negative" të lidhura me korrupsionin. Prandaj, analiza e listave të formave specifike të korrupsionit në arsim jepen në Pjesën 6 më poshtë. Kjo do të paraprihet nga tre seksione që zhvillojnë arsyetimin pozitiv se etika, transparenca dhe integriteti në arsim arrihen përfundimisht jo vetëm nga masat "mekanistike" kundër korrupsionit, por nga përkushtimi i të gjithë akterëve në arsim për parime pozitive etike për publikun dhe jetën profesionale (Pjesët 3-5).
- › Siç është diskutuar në paragrafët e mësipërm, metodologjia për identifikimin e formave të korrupsionit dhe konceptet e ngjashme, është bazuar në një shqyrtim të literaturës së prodhuar nga organizatat kyçe që punojnë në këtë fushë. Shqyrtimi se si mund të zhvillohet arsyetimi pozitiv për një qasje të "parimeve etike" do të bazohet edhe në një shqyrtim të gjerë të literaturës ekzistuese në këtë fushë, dhe burimet e përdorura do të identifikohen dhe diskutohen plotësisht në Pjesët 3-5 më poshtë.

3. Etika, integriteti dhe arsimimi cilësor: jo qasje mekanistike, por parimore

---

Një numër i burimeve të cilat mund të përdoren për përkufizimet dhe listat e klasifikimit të korrupsionit vazhdojnë të ndërmarrin qasje mjaft të "mekanizuara" kundër korrupsionit, me theks të shtuar në aspektet administrative, afariste dhe ekonomike.

Në *Udhëzuesin e gjuhës së thjeshtë kundër korrupsionit* (2009) të Transparency International, theksohet rëndësia e qasjeve të tilla si "qasja në informata", "llogaridhënia", "auditimi", "pajtueshmëria" dhe të ngjashme. *Raporti i korrupsionit global: arsimi* (2013) i Transparency International zhvillon një sërë shembujsh të këtyre qasjeve specifike, për shembull kapitulli nga Mihaylo Milovanovitch (2013: Kapitulli 4.2) për përdorimin e metodologjisë INTES për vlerësimin e integritetit të sistemeve të arsimit.

Përsëri, ky theksim në qasjet "mekanistike" mund të gjendet në dokumentin e Qendrës së Burimeve Kundër Korrupsionit U4 *Korrupsioni në sektorin e arsimit* (2006), i cili vetëm paraqet kodet e sjelljes si një nga qasjet e shumta kundër korrupsionit (Pjesa 5) dhe pjesën më të madhe (Pjesët 6-10) ia dedikon aspekteve ekonomike të masave kundër korrupsionit. Këto aspekte ekonomike përfshijnë "transparencën buxhetore", "prokurimin", "PETS (anketat për ndjekjen e shpenzimeve publike)" dhe "financimin me formulë".

Për IIEP-në, *Korrupsioni dhe arsimi* i Muriel Poisson (2010) ndërmerr një qasje mjaft mekanistike për aspekte thelbësisht administrative, ekonomike dhe financiare të masave kundër korrupsionit për pjesën më të madhe të botimit (shih Pjesët 3-6 dhe 8), dhe vetëm një seksion (Pjesa 7) i kushtohet "Kodit të sjelljes së mësimdhënësve", por edhe në atë pjesë theksohen më shumë fushat jashtë Evropës dhe kufizimet rreth kodeve të sjelljes.

Theksi përfundimtar në këtë botim mbi "trekëndëshin e virtytshëm", i përshkruar si i

domosdoshëm për të adresuar korrupsionin në arsim, gjithashtu vë theks të veçantë në sistemet administrative dhe të menaxhimit, si dhe "shqyrtimin social" (Pjesa 9). Shembuj të aspekteve të veçanta administrative, ekonomike dhe financiare të mbuluara përfshijnë qasjet për të arritur transparencën e standardeve dhe procedurave, përdorimin efektiv të sistemeve të automatizuara dhe pajtueshmërinë me të drejtat e informacionit.

Për IIEP, në botimin e vitit 2007, Shkollat e Korruptuara, universitetet e korruptuara: Gjithashtu, sipas IIEP-së, në botimin e vitit 2007 Shkollat e Korruptuara, universitetet e korruptuara: Çka mund të bëhet? Jacques Hallak dhe Muriel Poisson sugjerojnë se "në fusha të ndryshme mund të jetë më e përshtatshme të flitet për sjellje etike dhe jo etike sesa për sjellje korruptive dhe jo korruptive" (po aty: 32). Megjithatë, në kuadër të "etikës në arsim", shumica e analizave të tyre janë në aspektin administrativ, ekonomik dhe financiar. Për shembull, në këtë diskutim ata theksojnë "transparencën" në lidhje me "dukshmërinë, parashikueshmërinë dhe kuptueshmërinë e rrjedhave të burimeve" brenda një sistemi arsimor (po aty: 33). Ata theksojnë katër modele të mundshme të llogaridhënies: burokratike; profesionale; bazuar në performancë; dhe llogaridhënie e tregut (po aty: 35-6). Këto modele përgjithësisht paraqiten si në thelb administrative dhe/ose financiare dhe ekonomike, madje edhe me modelin e llogaridhënies profesionale, duke theksuar "zbatimin" dhe "sanksionet".

Me zhvillimin e këtij botimi, harxhohet shumë kohë për praktikat e mira për procedurat e financimit (po aty: 128-154) dhe për prokurimin dhe kontraktimin (po aty: 200-230). Edhe kur strategjitë konsiderohen se adresojnë kodet e përgjithshme të mësimdhënësve (po aty: 168-180), theksohet shumë zbatimin e kodeve. Qasje të ngjashme të zbatimit theksohen shumë në strategjitë për të luftuar mashtrimin akademik (po aty: 245-253) dhe tutorimin e papërshtatshëm privat (po aty: 267-270).

Përsëri, në përmbledhjen përfundimtare të "trekëndëshit të virtytshëm", dy nga "akset kryesore strategjike" janë qartësisht "mekanistike", përkatësisht "krijimi dhe mirëmbajtja e sistemeve rregullatore" dhe "forcimi i kapaciteteve menaxhuese", ndërsa i treti, "inkurajimi i pronësisë së procesit të menaxhimit", i referohet shprehimisht procesit "menaxhues" dhe përfshin theksin në "rritjen e qasjes në informata, veçanërisht në përdorimin e TIK-ut" dhe në "kontrollin social" nga komunitetet (shih po aty: 279-282). Nga dymbëdhjetë "rekomandime" përfundimtare për politikë-bërësit dhe menaxherët e arsimit, të paktën tetë ndërmarrin një qasje kryesisht "mekanistike" (rekomandimet 1-3, 5-8 dhe 10) (shih po aty: 287-289).

Duke u nisur nga literatura e përgjithshme për arsimin e lartë, mund të gjendet një

theks i njëjtë në qasjet "mekanistike", për shembull theksimi i:

- › reagimeve mekanistike në nivel individual dhe institucional, si problemet me vlerësimin e nxënësve (p.sh. përdorimi i metodave të kompjuterizuara për nota anonime; parametra të ndryshme të personelit dhe vlerësimet e notimit);
- › lidhjes me sigurimin e përgjithshëm të cilësisë dhe rritjen në nivel sistemi, për shembull, siç ka theksuar Vukasovic, "çështja e integritetit të arsimit të lartë nuk mund të diskutohet veçmas nga (a) cilësia e arsimit të lartë dhe (b) qeverisja e arsimit të lartë" (Vukasovic 2008: f.42), çka nxjerr në pah:
  - › nevojën për agjenci të forta dhe të pavarura kombëtare për sigurimin dhe përmirësimin e cilësisë, duke përfshirë shqyrtimet e jashtme të institucioneve;
  - › nevojën për shqyrtime të tilla që përfshijnë kritere që adresojnë drejtpërdrejt aspekte të tilla si: demonstrimi i pjesëmarrjes së pavarur dhe të jashtme në menaxhimin e standardeve akademike, duke përfshirë proceset e përshtatshme të ekzaminuesit të jashtëm; kërkesat për institucionet e arsimit të lartë për të ofruar informata publike të përshtatshme për qëllimet (të plota dhe të mjaftueshme), të qasshme dhe të besueshme;
  - › njohjen se mund të ketë çështje të veçanta me institucionet private të arsimit të lartë, me nevojën pasuese për akreditimin fillestar të plotë dhe të fuqishëm, dhe sigurimin e vazhdueshëm të cilësisë dhe përmirësimin e këtyre institucioneve.

Në punime të tjera për Këshillin e Evropës, Smith dhe Hamilton kanë theksuar pikëpamjen e tyre të fortë se është thelbësore që të lëvizet përtej qasjeve të tilla "mekanistike" në luftën kundër korrupsionit në arsim. Për shembull, në punimin e tyre të fundit për Këshillin e Evropës/Bashkimin Evropian në Projektin kundër Korrupsionit në Shqipëri (PACA), ata përmblojnë "qasjen e tyre të përgjithshme ndaj korrupsionit" në terma të mëposhtëm: combating corruption in education. For example, in their recent work for the Council of Europe/European Union on the Project against Corruption in Albania (PACA), they summarised their "general approach to tackling corruption" in the following terms:

"Ka një literaturë të konsiderueshme që trajton çështjet e korrupsionit duke ndërmarrë një qasje mekanistike, në të cilën theksi vihet kryesisht në sistemet e llogaridhënies nga lart-poshtë dhe në përdorimin e masave penguese, disiplinore dhe ndëshkuese. Kjo qasje tenton të përqendrohet në eliminimin e sjelljeve negative, siç është ryshfeti. Edhe një analizë më e gjerë dhe më e zhvilluar, si Shkollat e korruptuara, universitetet e korruptuara: Çka mund të bëhet? përmban shumë nga kjo qasje (Hallak dhe Poisson 2007). Një qasje e tillë është rigorozë dhe sistematike në kategorizimin e llojeve të veprimtarisë së korruptuar, dhe gjithëpërfshirëse në pjesën më të madhe të analizës së saj mbi masat mekanistike

të trajtimit. Sidoqoftë, theksi i saj kryesor ka tendencë të jetë në vendosjen e normave dhe rregulloreve, me parimet e sjelljes etike dhe profesionale që thjesht reduktohen në një sërë normash brenda një liste më të gjerë të normave, dhe me theksim më të madh në mekanizmat zbatuese të "normave profesionale" sesa mbi parimet pozitive të sjelljes etike dhe profesionale. Kjo qasje rrezikon të trajtojë simptomat në vend të shkaqeve të korrupsionit (Smith and Hamilton 2011: fq. 12-13; 2013: 27-28). In contrast to this approach, they have emphasised that:

Në dallim nga kjo qasje, ata kanë theksuar se:

"Duke kërkuar krijimin e sistemeve të arsimit me cilësi të lartë, të cilat janë të lira nga korrupsioni. të gjithë sektorët relevantë të shoqërisë duhet të përkushtohen plotësisht ndaj parimeve themelore etike pozitive për jetën publike dhe profesionale" (Smith dhe Hamilton 2013: 316).

Në përmbledhje, nga kjo rrjedh që platforma e re duhet të bazohet në qasjen e përgjithshme që arsimit cilësor do të arrihet dhe korrupsioni do të adresohet në mënyrë efektive vetëm nëse të gjitha pjesët relevante të shoqërisë angazhohen plotësisht për parimet themelore etike pozitive për jetën publike dhe profesionale, sesa duke u mbështetur në masat rregullatore mekanistike nga lart-poshtë (me integritetin që shihet si lidhja mes parimeve pozitive etike dhe cilësisë në arsim).

Siç është diskutuar më lart në Pjesën 1, kjo qasje ndaj korrupsionit ndërlidhet me theksin në etikën, integritetin dhe arsimin cilësor që kërkohet nga Këshilli i Evropës. Për shembull, shtojca e Rekomandimit CM/Rec (2012)13 theksoi se lufta kundër korrupsionit në arsim nuk përfshin vetëm zbatimin e masave kundër korrupsionit "nga lart-poshtë" në legjislacionin përkatës kombëtar, por gjithashtu duhet të përfshijë "zhvillimin e një mjedisi në të cilin korrupsioni konsiderohet i papranueshëm nga palët e interesit dhe publiku i gjerë"(paragrafi 31).

Për arsimin e lartë në mënyrë specifike, Vukasovic mban një qëndrim të ngjashëm, duke argumentuar se teksta zgjidhjet duhet të ecin përpara në nivelin e sistemit, nivelin institucional dhe nivelin individual, ato duhet të përfshijnë kulturat, strukturat dhe politikat (Vukasovic 2008: 32-37). Theksi mbi rëndësinë e kulturave përfshin reflektimin mbi besimet dhe vlerat e përbashkëta të përshtatshme brenda arsimit të lartë, duke çuar në shqyrtimin e parimeve pozitive themelore etike dhe kodeve të etikës.

4. Zhvillimi i platformës: deklaratat e parimeve etike dhe dokumente për sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim

---

Duke zhvilluar një qasje të përgjithshme të bazuar në parimet pozitive etike, kërkesa për dokumentin aktual ishte të përqendrohej në prodhimin e një dokumenti mbi "parimet etike" gjithëpërfshirëse për arritjen e transparencës dhe integritetit në arsim. Qëllimi është që pastaj të vazhdohet me punë të mëtejshme për dokumentin për "Sjelljet etike të të gjithë akterëve në arsim". Tani do të sugjerohet që mund të ketë disa kompleksitete në përcaktimin se çfarë duhet të përfshihen në këto dokumente përkatëse dhe në marrëdhënien e mundshme ndërmjet këtyre dy dokumenteve.

Shikime nga literatura e përgjithshme mbi marrëdhënien midis "deklaratave të parimeve etike" dhe "dokumenteve mbi sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim"

Në qasjen ndaj kësaj çështjeje, do t'u referohemi botimeve të mëposhtme të IIEP-së: van Nuland (2009); Poisson (2009); dhe McKelvie-Sebileau (2011).

Van Nuland (2009: 19-23) diskuton përkufizimet e kodeve të etikës/kodeve të sjelljes dhe gjithashtu i konsideron elementet e kodeve (van Nuland 2009: 31-43).

Pastaj, duke u bazuar në Banks (2003), van Nuland bën dallimin mes parimeve etike, rregullave etike, parimeve të praktikës profesionale dhe rregullave të praktikës profesionale, si më poshtë:

- › *Parimet etike* janë "deklarata të përgjithshme të parimeve etike që mbështesin punën" (Banks, 2003: 134). Siç zbatohet ndaj mësimitdhënësve, "respekti për studentin" mund të konsiderohet një parim i tillë.
- › *Rregullat etike* janë rregulla të përgjithshme rreth asaj se çfarë duhet ose nuk duhet të bëjmë në praktikë. "Informacioni i njohur për studentin konsiderohet konfidencial" është i zbatueshëm për mësimitdhënien, në këtë rast, duke nënkuptuar se nuk duhet të përhapet informacioni rreth një studenti.
- › *Parimet e praktikës profesionale* përshkruhen si "deklarata të përgjithshme si të arrihet ajo që është menduar për të mirën e përdoruesit të shërbimit" (Banks, 2003: 134). Një parim i tillë praktikohet kur mësimitdhënësit dhe drejtorët i raportojnë prindit, në intervale të përshtatshme, për progresin e nxënësit.
- › Kjo është në kontrast me një *rregull të praktikës profesionale*: "Udhëzime shumë specifike në lidhje me praktikën profesionale" (Banks, 2003: 134). Si shembull, "mësimitdhënësit, nën drejtimin e drejtorit, do të mbajnë rendin dhe disiplinën e duhur në klasën e mësimitdhënësit dhe gjatë kohës që janë në detyrë në shkollë dhe në terren shkollor" (van Nuland, 2009: 40-41).

Duke folur më herët për kodet e etikës, van Nuland thotë se "etika profesionale mund të sintetizohet (dhe thjeshtohet) si një grup besimesh që një mësimitdhënës pranon në lidhje me marrëdhëniet me studentët, kolegët, punëdhënësit dhe prindërit (ose përgjegjësit dhe kujdestarët e fëmijëve), të cilët të gjithë janë palë të interesit në jetën e mësimitdhënësit "(po aty: 19). Van Nuland vazhdon të përshkruajë një "kod sjelljeje" që përcakton "parimet e veprimit dhe standardet e sjelljes, si do të veprojnë ose punojnë anëtarët e grupit" (po aty: 20). Ajo thekson se "kodet e etikës apo sjelljes nuk duhet të ngatërrohen me standardet e praktikës" (po aty: 23). Në përgjithësi, ajo argumenton që "një qasje efektive ndaj etikës së një profesioni duhet të përqendrohet jo vetëm në rregulla ose rregullore specifike, por edhe në ngritjen e vetëdijes kolektive dhe individuale për çështjet potenciale etike që mund të hasen" (po aty: 21).

Këto analiza të ndryshme të Van Nuland ngrenë një numër çështjesh për dokumentin aktual. Për shembull, sipas termave të Van Nuland, mund të sugjerohet që definicioni i saj i "parimeve etike" korrespondon me atë që duhet të përfshihet në një dokument për "Parimet etike", dhe me një dokument për "Sjellje etike të të gjithë akterëve në arsim" që përfshin një kombinim të çka ajo përshkruan si "rregulla etike"; parime të praktikës profesionale" dhe "rregulla të praktikës profesionale". Po kështu, përshkrimi i saj i "etikës profesionale ... si një gamë besimesh" ndoshta i korrespondon përmbajtjes së një dokumenti për "parimet etike", me përshkrimin e saj të "kodeve" që korrespondon me një dokument për "Sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim".

Edhe Poisson (2009) trajton çështje të ngjashme. Ajo diskuton përkufizimet themelore për kodet e sjelljes dhe përmbajtjen e kodeve (po aty: 19-24).

Poisson përqendrohet në kodet e sjelljes, të cilat ajo i përcakton si:

"Një gamë udhëzimesh- një dokument i shkruar - i prodhuar nga autoritetet publike ose nga organizatat profesionale, që detajon grupin e normave (ose vlerave) të njohura etike dhe standardeve profesionale të sjelljes të cilave duhet t'u përmbahen të gjithë anëtarët e profesionit (po aty: 16)

Ajo përshkruan normat etike (ose vlerat) si "koncepte të tilla si integriteti, ndershmëria, e vërteta, drejtësia dhe respekti për të tjerët" që "duhet të jenë themeli i punës së anëtarëve të profesionit" (po aty: 20). Këto duhet të "shërbejnë si frymëzim për zhvillimin e standardeve profesionale" (po aty: 51).

Standardet e sjelljes profesionale janë përcaktuar si "udhëzime shumë specifike në lidhje me praktikën profesionale që profesioni pret nga anëtarët e tij. Këto standarde duhet t'i udhëzojnë anëtarët e profesionit në aktivitetet e tyre të përditshme në punën me palë të ndryshme të interesit, si nxënësit, prindërit, kolegët, drejtorët e shkollave, autoritetet administrative etj." (po aty: 51).

Poisson jep një tërësi shembujsh të asaj që mund të përfshihet në "standardet e sjelljes profesionale" në kuadër të një kodi, të organizuar nën titullin "Ndaj nxënësve" "Ndaj prindërve dhe komunitetit", "Ndaj kolegëve", "Ndaj punëdhënësve" dhe "Ndaj profesionit" (po aty: 22-23). Është interesante se Poisson shton që "kodi duhet gjithashtu të sqarojë të drejtat e përgjithshme të mësimdhënësve si profesionistë dhe punonjës, si dhe bazat ligjore për këto të drejta" dhe jep shembuj të këtyre të drejtave të përgjithshme (po aty: 24).

Në aspektin e dokumentit aktual, referenca e Poisson-it për "normat (ose vlerat) etike" mund të shihet si korresponduese ndaj "parimeve etike" të van Nuland-it, rrjedhimisht edhe për "parimet etike" të dokumentit aktual. Nga ana tjetër, teksa përdorimet e saj të termave "standardet e sjelljes profesionale" dhe "kodet e sjelljes" mund të duket se i përdorin këto dy përkufizime së bashku në disa raste, dhe nuk korrespondojnë në mënyrë të përpiktë me dallimet e Van Nuland mes "rregullave etike", "parimeve të praktikës profesionale" dhe "rregullave të praktikës profesionale", grupi i saj i shembujve të çka mund të përfshihet në "standardet e sjelljes profesionale" mund të ofrojë një bazë shumë të dobishme për një dokument për "Sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim".

Përfundimisht, sa u përket burimeve të IIEP-së, McKelvie-Sebileau (2011) shqyrton çështje të ngjashme.

Bazuar në një studim të kodeve të sjelljes për mësimdhënësit të kryer në 24 shtete, McKelvie-Sebileau identifikon temat më të përzgjedhura zakonisht nga kodet si vlera (integriteti, respekti, përkushtimi, paanësia etj.), kompetencat profesionale (njohuritë, pedagogjia etj.), marrëdhënia me të tjerët (kolegët, studentët, prindërit etj.), dhe çështjet gjinore (diskriminimi seksual, ngacmimi, etj.) (McKelvie-Sebileau 2011: 19).

Sa i përket dokumenteve për platformën, McKelvie-Sebileau nuk ofron detaje të mjaftueshme në kuadër të temave të identifikuara për të siguruar bazën e një dokumenti të plotë për "Sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim". Megjithatë, përshkrimet e saj të "nivelit të lartë" të temave kryesore mund të jenë një pikë referimi e dobishme për një dokument për "Parimet etike". (Në të vërtetë, ndoshta

mund të bëhet përdorimi i njëjtë edhe i titujve organizues të prodhuar nga Poisson për "standardet e sjelljes profesionale- shih më lart.)

Ka ndoshta dy pika kryesore për dokumentin aktual, të cilat dalin nga një analizë e këtyre burimeve të IIEP-së. Mund të jetë e përshtatshme të bëhet dallimi mes përbajtjes së një dokumenti për "Parimet etike" dhe përbajtjes së një dokumenti për "Sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim". Megjithatë, ndërkohë që "parimet etike" kanë të bëjnë me "norma dhe vlera" (p.sh. Poisson), këto mund të shprehen mjaft shkurtimisht. "Parimet etike" mund të konsiderohen edhe si "kategori përmblendhëse" që më pas zhvillohen më plotësisht në dokumente për "sjellje etike" (p.sh., McKelvie-Sebileau, Poisson).

Kjo e bën të qartë se ekziston një lidhje e ngushtë mes "parimeve etike të nivelit të lartë" dhe zhvillimit të mëvonshëm në dokumentet për sjelljen etike.

Në të vërtetë, për disa autorë dhe organizata, i njëjti dokument mund të inkorporojë në mënyrë efektive si "parimet" ashtu dhe përpunimin e tyre në "kodet e sjelljes" (p.sh. shih Poisson).

Teksa terminologjia e dokumenteve për "sjellje etike" mund të mos jetë gjithmonë e qëndrueshme (p.sh. van Nuland 2009; Poisson 2009), gjithashtu duket qartë se ekzistojnë shembuj plotësisht të zhvilluar të dokumenteve për "sjellje etike" (p.sh. shih Poisson 2012 për shembuj të përgjithshëm).

Sidoqoftë, ndërkohë që pjesa tjetër hulumton dokumente të cilat mund të kombinojnë material si për "parimet etike" ashtu dhe për "sjelljen etike", qëllimi i platformës mbetet të prodhojë dy dokumente të ndara, një për "parimet etike" dhe një për "sjelljen etike".

Dokumentet ekzistuese që mbulojnë si "deklaratat e parimeve etike" ashtu dhe materialet që kanë të bëjnë me "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim"

Për zhvillimin e kësaj pikë për dokumentet që tashmë ekzistojnë, janë konsideruar në detaje një numër prej këtyre dokumenteve. Në veçanti, janë shqyrtuar sa më poshtë:

- Internacionalja e Arsimit (2004), "Deklarata për etikën profesionale";
- Shoqata Ndërkombëtare e Universiteteve dhe Observatori i Magna Charta (IAU-MCO) (2012), "Udhëzimet e IAU-MCO për Kodin Institucional të Etikës në Arsimin e Lartë";
- UNESCO-CEPES (2004), "Deklarata e Bukureshtit mbi Vlerat Etike dhe Parimet e Arsimit të Lartë në Rajonin e Evropës", miratuar në Konferencën Ndërkombëtare mbi Përmasat Etike dhe Morale për Arsimin e Lartë dhe Shkencën në Evropë, Shtator 2004;
- UNESCO (1997), "Rekomandim në lidhje me statusin e personelit mësimdhënës të arsimit të lartë";

- › Komisioni Evropian (2005), "Karta Evropiane për Hulumtuesit" dhe "Kodi i Sjelljes për Rekrutimin e Hulumtuesve".

Dokumentet e mësipërme kanë qartësisht natyrë ndërkombëtare, me fjalë të tjera ato janë prodhuar nga organizata me përgjegjësi që kalojnë kufijtë kombëtarë. Gjithashtu, propozohet që të shqyrtohen dy dokumente që janë prodhuar nga një organizatë me përgjegjësi specifike për një vend (Këshilli i Përgjithshëm i Mësimdhënies për Skocinë - GTCS). Këto mund të përdoren për të ilustruar qasjet të cilat mund të kenë rëndësi më të madhe si shembuj të praktikës së mirë (por, sigurisht, kjo nuk do të thotë që shembuj të tillë nuk mund të nxirren nga organizatat që veprojnë në vende të tjera). Këto dy dokumente (të cilat janë të lidhura) janë:

- › Këshilli i Përgjithshëm i Mësimdhënies për Skocinë (GTCS) (2012a), "Kodi i Profesionalizmit dhe Sjelljes", GTCS;
- › Këshilli i Përgjithshëm i Mësimdhënies për Skocinë (GTCS) (2012b), "Standardet për regjistrim: kërkesat e detyrueshme për regjistrim në Këshillin e Përgjithshëm të Mësimdhënies për Skocinë", GTCS.

Secila nga këto dokumente do të shqyrtohet veçmas. Qëllimi është të tregohet se secili dokument u referohet "parimeve etike", por ka gjithashtu përmbajtje shumë të plotë, relevante për "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim" (në këtë pikë të fundit, në mënyrë të qartë, katër nga dokumentet lidhen në mënyrë specifike me arsimin e lartë, por dokumenti aktual e ka treguar tashmë theksin e veçantë në arsimin e lartë dhe shprehja "të gjithë akterët në arsim" me siguri përfshin personelin në arsimin e lartë).

Deklarata Ndërkombëtare e Arsimit mbi Etikën Profesionale (2004)

Në vërejtjet kontekstuale në faqen e saj të internetit, Internacionalja e Arsimit (IA) deklaron se "Deklarata e IA-së mbi Etikën Profesionale përfaqëson vlerat thelbësore të vetë profesionit të mësimdhënies", domethënë "vlerat themelore që komuniteti mbarëbotëror i mësimdhënies pranon si përbërës thelbësorë të etikës", edhe pse "qëllimi i saj nuk është të imponojë një sërë rregullash themelore, por të sigurojë një bazë për anëtarët e IA-së për të zhvilluar udhëzimet e tyre ose kodet profesionale të etikës "(Internacionalja e Arsimit 2004).

Në preambulën e deklaratës IA-së, një listë e asaj që duhet të bëjnë në përgjithësi organizatat anëtare të IA-së përfshin fraza të tilla si "luftimi i të gjitha formave të racizmit, paragjyqimeve ose diskriminimit në arsim për shkak të gjinisë, statusit martesor, orientimit seksual, moshës, mendimit politik, statusit social ose ekonomik, origjinës kombëtare ose etnike; ... bashkëpunojnë në nivel kombëtar për të promovuar arsim cilësor të financuar nga qeveria për të gjithë fëmijët, për të rritur statusin dhe për të mbrojtur të drejtat e personelit të arsimit".

Këto pjesë të deklaratës me siguri mund të shihen si të lidhura me "parimet etike". Deklarata aktuale e IA-së përmban gjashtë nene:

1. Përkushtimi ndaj profesionit
2. Përkushtimi ndaj studentëve
3. Përkushtimi ndaj kolegëve
4. Përkushtimi ndaj personelit menaxhues
5. Përkushtimi ndaj prindërve
6. Përkushtimi ndaj mësimdhënësit.

Çdo artikull fillon me togfjalëshin rrënjë "personeli i administratës do të", me përjashtim të nenit 6, i cili fillon "komuniteti do të". Për shembull, neni 1 a nga "Përkushtimi ndaj profesionit", thekson se personeli i arsimit do të "justifikojë besimin e publikut dhe do të përmirësojë nderimin që i falet profesionit, duke siguruar arsim cilësor për të gjithë nxënësit".

Titujt e gjashtë neneve mund të sigurojnë një bazë për përmbledhjen e "Parimeve etike", dhe detajet në kuadër të neneve mund të shihen si afrimi i një dokumenti të plotë për "Sjelljen etike e të gjithë akterëve në arsim".

"Udhëzimet e IAU-MCO për Kodin Institucional të Etikës për Arsimin e Lartë dhe hulumtime"(2012)

Në preambulën e këtyre udhëzimeve, theksohet se "ekzistojnë disa vlera dhe parime thelbësore themelore dhe universale që udhëheqin arsimin e lartë dhe punën akademike", të cilat "duhet të bëhen të qarta nga institucionet e arsimit të lartë në Kodin Institucional të Etikës". Këto kode institucionale të etikës "shërbejnë për plotësimin e kodeve të sjelljes të përcaktuara nga shoqëritë kombëtare ose ndërkombëtare të mësuara ose profesionale" dhe "ekzistojnë përkrah, por nuk zëvendësojnë, legjislacionin kombëtar dhe ndërkombëtar që kanë të bëjnë me mbrojtjen e të drejtave të njeriut ose të drejtave dhe detyrimeve të tjera që ndikojnë në arsimin e lartë "(IAU-MCO 2012: paragrafët 1.4 dhe 1.5).

Udhëzimet diskutojnë vlerat dhe parimet themelore. Në vlerat themelore, pasazhi kyç është ndoshta përshkrimi i

"lirisë akademike, autonomisë institucionale dhe përgjegjësisë të lidhura ndaj shoqërisë si condicio sine qua non (kushte të domosdoshme) për ndjekjen e papenguar të së vërtetës dhe shpërndarjen e lirë të njohurive nga dhe në kuadër të institucioneve të arsimit të lartë" (po aty: paragrafi 2.1).

Në parime, argumentohet se Kodi Institucional i Etikës duhet të promovojë:

- › Integritetin akademik dhe realizimin etik të hulumtimit;
- › Paanësinë, drejtësinë dhe mosdiskriminimin;
- › Llogaridhënien, transparencën dhe pavarësinë;
- › Analizat kritike dhe respektimin e opinioneve të arsyetuara;
- › Përgjegjësinë për administrimin e aseteve, burimeve dhe mjedisit;
- › Shpërndarjen e lirë dhe të hapur të njohurive dhe informacionit;
- › Solidaritetin me trajtimin e drejtë të partnerëve ndërkombëtarë (po aty: paragrafi 2.2).

Udhëzimet pastaj vazhdojnë të detajojnë 11 aspekte në të cilat duhet të përqendrohet kodi institucional:

- › promovimi i integritetit akademik;
- › zhvillimi i programeve arsimore për të mbështetur vlerat etike dhe integritetin akademik;
- › respektimi i paanësisë, drejtësisë, mundësive të barabarta, dlijësisë dhe mosdiskriminimit;
- › detyrimi i llogaridhënies dhe transparencës;
- › ndjekja e reputacionit individuale dhe/ose institucional dhe publicitetit;
- › shmangia e të gjitha abuzimeve të pushtetit;
- › promovimi i analizës kritike, lirisë së fjalës dhe debatit të arsyetuar;
- › inkurajimi i përgjegjësisë sociale në nivel institucional dhe individual;
- › ushtrimi i vigjilencës në lidhje me aplikimet për dhe pranimin e fondeve të jashtme;
- › menaxhimi i dlijërisë së pronësisë intelektuale;
- › promovimi i solidaritetit, respektimi i diversitetit dhe partneritetit dhe bashkëpunimet e drejta ndërkombëtare (po aty: paragrafi 3.2).

Udhëzimet pastaj vazhdojnë me listën e përgjegjësive personale për "të gjithë anëtarët e komunitetit akademik, duke përfshirë udhëheqjen institucionale, anëtarët e fakultetit, personelin administrativ dhe studentët". Janë detajuar 13 përgjegjësi personale (po aty: paragrafi 3.3). Këto përgjegjësi personale kanë tendencë të ndjekin fushat e mbuluara nga parimet dhe aspektet për fokus të veçantë, p.sh. përgjegjësia e parë lidhet me integritetin akademik. Megjithatë, nuk ka një marrëdhënie mekanistike nga çdo parim me një aspekt për fokus të veçantë dhe pastaj me një përgjegjësi personale.

Kjo përmbledhje duhet ta bëjë të qartë natyrën gjithëpërfshirëse të këtij dokumenti. Teksa fokusi është në arsimin e lartë, pjesët mbi vlerat dhe parimet bazë janë shumë të rëndësishme për çdo dokument për "Parimet etike", dhe zhvillimi në aspekte për "fokus të veçantë" dhe përgjegjësitë personale janë po aq të rëndësishme për një

"Sjellje etike të të gjithë akterëve në arsim".

Deklarata e Bukureshtit mbi vlerat etike dhe parimet e arsimit të lartë në rajonin e Evropës (UNESCO-CEPES, 2004)

Kjo deklaratë u bën thirrje "hartuesve të politikave, akademikëve, hulumtuesve, menaxherëve dhe studentëve që të përpiqen të aplikojnë një varg vlerash dhe parimesh në ndjekjet e tyre akademike". Këto mbulojnë katër fusha kryesore:

1. etnosin, kulturën dhe komunitetin akademik;
2. integritetin akademik në proceset e mësimdhënies dhe të xënit;
3. qeverisje dhe menaxhim demokratik dhe etik;
4. hulumtim i bazuar në integritetin akademik dhe përgjegjshmërinë sociale.

Pika të veçanta të numëruara (që variojnë nga tre në shtatë) paraqiten nën secilin prej këtyre katër titujve kryesorë. Disa nga këto pika marrin formën e deklaratave më të përgjithshme rreth aspekteve të dëshirueshme të sistemit të arsimit të lartë, dhe vetëm disa janë shprehur më saktësisht si "përgjegjësi" të individëve ose grupeve të veçanta. Megjithatë, ekzistojnë zgjerime të rëndësishme për "vlera kyçe" të tilla, si ndershmëria, besimi, dlihtësia, respekti dhe përgjegjësia (po aty: Pjesa 2): Përsëri, megjithëse fokusi është në arsimin e lartë, si një deklaratë e "vlerave dhe parimeve" kjo deklaratë është shumë e rëndësishme për çdo dokument të "parimeve etike". Përveç kësaj, detajet në kuadër të atyre pikave të veçanta të numëruara që shprehin "përgjegjësitë" e individëve dhe grupeve të veçanta, janë gjithashtu të mjaftueshme për t'u lidhur në mënyrë të dobishme me një dokument për "Sjellje etike të të gjithë akterëve në arsim".

"Rekomandim në lidhje me statusin e personelit mësimdhënës të arsimit të lartë "(UNESCO 1997)

Edhe pse pjesë të mëdha të këtij dokumenti lidhen me termat dhe kushtet e punësimit (Pjesa IX), dhe nuk janë aq relevante për çështjet që diskutohen në këtë dokument, pjesët e tjera janë shumë më të rëndësishme dhe lidhen me çështjet përkatëse.

Kjo vlen edhe për Pjesën III, "Parimet udhëzuese". Për shembull, në kuadër të këtij seksioni, paragrafi 6 thekson që "mësimdhënia në arsimin e lartë është një profesion ... bën thirrje për një ndjenjë të përgjegjësisë personale dhe institucionale për arsimin dhe mirëqenien e nxënësve dhe të komunitetit në përgjithësi, dhe për një përkushtim ndaj standardeve të larta profesionale në bursa dhe hulumtime" (po aty: paragrafi 6).

Ka pastaj pjesë kryesore të rëndësishme. Pjesa V mbi "Të drejtat, detyrat dhe përgjegjësitë institucionale" përfshin nën-pjesët mbi "Autonominë institucionale" dhe "Llogaridhënie institucionale". Pjesa VI mbi "Të drejtat dhe liritë e personelit mësimdhënës të arsimit të lartë" përfshin nën-pjesët mbi "Të drejtat dhe liritë individuale: të drejtat civile, liria akademike, të drejtat e publikimit dhe shkëmbimi ndërkombëtar i informacionit" dhe "Vetëqeverisja dhe kolegjaliteti". Pjesa VII është për "Detyrat dhe përgjegjësitë e personelit mësimdhënës të arsimit të lartë".

Të gjitha këto pjesë përmbajnë "deklarata" përkatëse të parimeve, për shembull:

- autonomia institucionale: "Vetëqeverisja, kolegjaliteti dhe lidhshipi i duhur akademik janë komponentë thelbësorë të autonomisë kuptimplote për institucionet e arsimit të lartë" (paragrafi 21);
- llogaridhënia institucionale: është deklarata më e përgjithshme se "[s]istemet e llogaridhënies institucionale duhet të bazohen në një metodologji shkencore dhe të jenë të qarta, realiste, me kosto efektive dhe të thjeshta. Në punën e tyre, ato duhet të jenë të dlira, të drejta dhe të barabarta. Si metodologjia ashtu edhe rezultatet duhet të jenë të hapura" (paragrafi 23). Ka gjithashtu një sërë aspektesh më specifike të theksuar si "përkushtimi në ofrimin e mundësive për të nxënëit gjatë gjithë jetës" dhe të ngjashme (paragrafi 22);
- të drejtat dhe liritë individuale të personelit mësimdhënës të arsimit të lartë: "Qasja në profesionin e arsimit të lartë duhet të bazohet vetëm në kualifikimet, kompetencat dhe përvojat e duhura akademike dhe të jetë e barabartë për të gjithë anëtarët e shoqërisë pa ndonjë diskriminim" (paragrafi 25);
- vetë-qeverisja dhe kolegjaliteti për personelin mësimdhënës të arsimit të lartë: "Parimet e kolegjalitetit përfshijnë lirinë akademike, përgjegjësinë e përbashkët, politikën e pjesëmarrjes së të gjithë të interesuarve në strukturat dhe praktikën e brendshme të vendimmarrjes, dhe zhvillimin e mekanizmave konsultativë" (paragrafi 32);
- detyrat dhe përgjegjësitë e personelit mësimdhënës të arsimit të lartë: "Detyrat individuale të personelit mësimdhënës të arsimit të lartë të natyrshme në lirinë e tyre akademike" përfshijnë "të jenë të drejtë dhe të paanshëm kur paraqesin një vlerësim profesional të kolegëve dhe studentëve akademikë" (paragrafi 34.j).

Edhe një herë, fokusi i këtij dokumenti është në arsimin e lartë. Sidoqoftë, Pjesa V dhe VI me siguri kanë të bëjnë me parimet e rëndësishme etike që duhet të respektohen në zhvillimin dhe mbështetjen e çdo sistemi të arsimit të lartë, kurse Pjesa VII hyn qartë në detaje në lidhje me një dokument mbi "Sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim".

Karta Evropiane për hulumtuesit dhe kodi i sjelljes për rekrutimin e hulumtuesve (Komisioni Evropian 2005)

Në Kartën Evropiane për Hulumtuesit jepen deklarata të "Parimeve dhe kërkesave të përgjithshme", së pari "të zbatueshme për hulumtuesit", së dyti, "të zbatueshme për punëdhënësit dhe financuesit" (po aty: 16).

Për studiuesit, këto mbulojnë: lirinë e hulumtimit; parimet etike; përgjegjësinë profesionale; qëndrimin profesional; detyrimet kontraktuale dhe ligjore; llogaridhënien; praktikën e mirë në hulumtim; shpërndarjen, shfrytëzimin e rezultateve; angazhimin publik; lidhjen me mbikëqyrësit; mbikëqyrjen dhe detyrat menaxheriale; dhe zhvillimin e vazhdueshëm profesional.

Për punëdhënësit dhe financuesit, këto mbulojnë: njohjen e profesionit; mosdiskriminimin; mjedisin hulumtues; kushtet e punës; stabilitetin dhe qëndrueshmërinë e punësimit; financimin dhe pagat; balancën gjinore; zhvillimin e karrierës; vlerat e mobilitetit; qasjen në trajnime hulumtuese dhe zhvillim të vazhdueshëm; qasjen në këshillim për karrierë; të drejtat e pronësisë intelektuale; bashkautorësinë; mbikëqyrjen; mësimdhënien; sistemet e vlerësimit/peshimit; ankesat/apelet; pjesëmarrjen në organet vendimmarrëse; dhe rekrutimin.

Për shembull, kur flitet për "parimet etike për hulumtuesit", "hulumtuesit duhet t'u përmbahen praktikave të njohura etike dhe parimeve themelore etike të përshtatshme për disiplinën(at) e tyre, si dhe standardeve etike siç janë dokumentuar në Kode të ndryshme kombëtare, sektoriale ose institucionale të etikës" (po aty: 11).

Për "Mosdiskriminim" për punëdhënësit dhe financuesit, "punëdhënësit dhe/ose financuesit e hulumtuesve nuk do të diskriminojnë në asnjë mënyrë hulumtuesit në bazë të gjinisë, moshës, përkatësisë etnike, kombëtare ose sociale, fesë apo besimit, orientimit seksual, gjuhës, paaftësisë, opinionit politik, gjendjes sociale ose ekonomike" (po aty: 16).

Më tej, Kodi i Sjelljes për Rekrutimin e Hulumtuesve zhvillon "një sërë parimesh të përgjithshme që duhen ndjekur nga punëdhënësit dhe/ose financuesit gjatë emërimit ose rekrutimit të hulumtuesve", të cilat "duhet të sigurojnë respektimin e vlerave si transparenca e procesit të rekrutimit dhe trajtimi i barabartë i të gjithë aplikantëve" (po aty: 24).

Kodi mbulon rekrutimin; përzgjedhjen; transparencën; gjykimin meritor; variacionet në rendin kronologjik të CV-ve; njohjen e përvojës së mobilitetit; njohjen e kualifikimeve; vjetërsinë; dhe emërimet postdoktorale.

Duke u fokusuar në hulumtime, këto dokumente të Komisionit Evropian sërish lidhen me arsimin e lartë, por me një dimension shumë të rëndësishëm të këtij sektori. Aspektet e "punëdhënësve dhe financuesve" të Kartës dhe Kodit të Sjelljes për Rekrutimin e Hulumtuesve kombinohen për të siguruar një tërësi "parimesh etike" që duhet të respektohen nga ata që janë përgjegjës për drejtimin e sektorit të hulumtimit të arsimit të lartë, ndërsa aspektet e kartës për "hulumtuesit" janë sigurisht të rëndësishme për aktivitetet hulumtuese në kuadër të "sjelljes etike të akterëve" që japin mësim dhe hulumtojnë në sektorin e arsimit të lartë.

Këshilli i Përgjithshëm i Mësimdhënies për Skocinë (GTCS) Kodi i Profesionalizmit dhe Sjelljes (GCTS 2012a) dhe "Standardet për regjistrim: kërkesat e detyrueshme për regjistrim në Këshillin e Përgjithshëm të Mësimdhënies për Skocinë" (GCTS 2012b)

Këto dy dokumente të GTCS-së janë të lidhura ngushtë. Kodi i Profesionalizmit dhe Sjelljes integron "parimet dhe vlerat kyçe" (4), dhe aspekte të këtyre mund të gjendet në Pjesën 1: "Profesionalizmi dhe ruajtja e besimit në profesion" (p.sh. "ndershmëria" dhe "integriteti", po aty: 6); Pjesa 2: "Përgjegjësitë profesionale ndaj nxënësve" (p.sh. Të qenit "i vërtetë, i ndershëm dhe i dlijrë", po aty: 9); Pjesa 3: "Kompetenca profesionale" (p.sh. referenca e përgjithshme ndaj "vlerave profesionale dhe përkushtimit personal", po aty: 11); Pjesa 4: "Profesionalizmi ndaj kolegëve, prindërve dhe kujdestarëve" (p.sh. duke punuar "në mënyrë kolegjiale dhe bashkëpunuese", po aty: 12).

Standardet për regjistrim përbajnë një deklaratë të plotë të "Vlerave profesionale dhe përkushtimit personal", që mbulon drejtësinë shoqërore, integritetin, besimin dhe respektin, dhe përkushtimin profesional (po aty: 5-6).

Siç u tregua më parë, qëllimi i sigurimit të përmbledhjeve mjaft të detajuara të këtyre shtatë dokumenteve ishte të ilustron se çdo dokument u referohet "parimeve etike" dhe gjithashtu ka përmbajtje të plotë relevante për "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim" (edhe nëse disa nga dokumentet lidhen posaçërisht me arsimin e lartë). Në veçanti, është e përshtatshme të përcillet plotësia e mbulimit të këtyre aspekteve. Sigurisht, siç është përmendur tashmë, qëllimi për platformën mbetet të prodhojë dy dokumente të ndara, një për "parimet etike" dhe një për "sjelljen etike". Siç është bërë përpjekja në dokumentin aktual (shih kapitullin 5 më poshtë), është e rëndësishme që Këshilli i Evropës të synojë të krijojë tekstin e vet të ri për çështje të tilla. Në veçanti, Organizata do të donte të vinte një theks të veçantë në "përgjegjësinë publike", e cila mbështetet tek akterë të ndryshëm për t'iu përmbajtur dhe për të avancuar "parimet etike" në arsim.

Nga ana tjetër, është e rëndësishme që Këshilli i Evropës të njohë punën e vlefshme në këtë fushë që tashmë është ndërmarrë nga organizata të tjera, si dhe të ndërtojë mbi këtë punë në prodhimin e dokumenteve të veta. Në deklaratat e "parimeve etike" që pasojnë, do të jepen referenca specifike në dokumentet e prodhuara nga organizatat e tjera (dhe të analizuar në paragrafët e mësipërm).

5. Parimet etike

Siç u diskutua më parë, literatura përkatëse përdor një numër të termave që lidhen me "parimet etike". Van Nuland (2009) u referohet parimeve etike/etikës profesionale/gamave të besimeve. Poisson (2009) u referohet normave/vlerave etike. McKelvie- Sebileau (2009) u referohet vlerave. Internacionalja e Arsimit (2004) u referohet vlerave thelbësore/vlerave themelore. IAU-MCO (2012) u referohet vlerave/parimeve themelore. Komisioni Evropian (2005) u referohet parimeve. GTCS (2012b) u referohet vlerave profesionale dhe përkushtimit personal. Termi i përdorur këtu për Këshillin e Evropës do të jetë "parime etike".

Organizata të tjera përdorin "kallëzues" të ndryshëm për të prezantuar "parimet" e tyre, për shembull "do të" (Internacionalja e Arsimit 2004), "promovojnë" (IAU-MCO 2012), "përpiqen të aplikojnë" (UNESCO-CEPES 2004, duhet t'u përmbahen" (Komisioni Evropian 2005). GTCS përdor një frazë veçanërisht të fuqishme, "përkushtim të patundur personal" (GTCS 2012b: 5), dhe rekomandohet përdorimi i kësaj fraze.

Prandaj, Këshilli i Evropës duhet të theksojë se: të gjithë akterët e përfshirë në arsim duhet të tregojnë një përkushtim të patundur personal ndaj parimeve etike në vijim.

Integriteti

Parimi i "integritetit" mund të përkufizohet si "sjellje dhe veprime në përputhje me një sërë parimesh dhe standardesh morale dhe etike, të përqafuara nga individë dhe institucione, që krijojnë pengesë ndaj korrupsionit" (Transparency International 2009: 24).

Ky parim, pra, lidhet me konceptin e "etikës", e cila është "e bazuar në vlerat thelbësore, një sërë standardesh për sjelljen në qeveri, kompani dhe shoqëri që udhëzojnë vendimet, zgjedhjet dhe veprimet" (Transparency International 2009: 18).

Përveç termit të përgjithshëm, mund të përdoret termi më specifik "integriteti akademik" për të diskutuar zbatimin e veçantë të këtij parimi në kontekstin e arsimit të lartë (p.sh., shih IAU-MCO 2012: paragrafi 2.2).

Në një shtjellim interesant për tiparet e integritetit, GTCS shton se parimi përfshin "demonstrimin e hapjes ... guximin dhe mençurinë" dhe "shqyrtimin kritik të qëndrimeve dhe besimeve personale dhe profesionale dhe supozimeve sfiduese dhe praktikës profesionale" (GTCS 2012b: 6). Në thelb, siç u diskutua më parë,

integriteti mund të shihet si lidhje mes parimeve pozitive etike dhe cilësisë në arsim, dhe zbatohet për të gjithë akterët e përfshirë në arsim. Essentially, as discussed earlier, integrity can be seen as the connection between positive ethical principles and quality in education, and applies to all actors involved in education.

Ndershmëria

Ky parim përfshin të qenit "i ndershëm dhe i besueshëm" (GTCS 2012a: 8). Do të thotë të shmanget në mënyrë sistematike çdo formë mashtrimi, gënjeshtre, mashtrimi, vjedhjeje, zhvatjeje ose sjellje të tjera të pandershme.

Kjo mund të përfshijë një theks të veçantë në "kontabilitetin e ndershëm dhe të hapur" (UNESCO 1997: paragrafi 22.i).

Në arsimin e lartë, parimi mund të përfshijë një lidhje specifike me shmangien e sjelljeve që "ndikojnë negativisht në cilësinë e diplomave akademike" (UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 2.3).

Është e qartë se parimi përfshin edhe mospërfshirjen në sjellje të një natyre kriminale, për shembull mësimdhënësit e shkollave, "sidomos në lidhje me seksin, pandershmërinë, armët e zjarrit, keqpërdorimin e drogës dhe dhunën ndaj një personi ose pronës ose shkelje serioze të rendit publik, që do të përbënin shqetësim të veçantë në lidhje me statusin profesional të mësimdhënësit dhe përshtatshmërinë për të dhënë mësim" (GTCS 2012a: 8).

Sigurisht, këto janë vetëm shembuj për arsimin e lartë dhe mësimdhënësit e shkollave, dhe parimi i ndershmërisë vlen për të gjithë akterët në arsim.

Truth

Ky parim përfshin "ndjekjen e papenguar të së vërtetës" (IAU-MCO 2012: paragrafi 2.1) dhe me këtë lidhet "shpërndarja e lirë dhe e hapur e njohurive" (IAU-MCO 2012: paragrafët 2.1 dhe 2.2) dhe "avancimi i njohurive" (UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 1.1).

Ky parim përfshin edhe "analizën kritike dhe respektimin e opinioneve të arsyetuara" (IAU-MCO 2012: paragrafi 2.2) dhe respektimin e "shkëmbimit të lirë të ideve dhe lirisë së shprehjes" (UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 2.6). Kjo mund të lidhet me Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, Nenin 9 për lirinë e mendimit, ndërgjegjen dhe fenë, dhe Nenin 10 për lirinë e shprehjes (Këshilli i Evropës 1950).

Në kontekstin e arsimit të lartë, parimi i "së vërtetës" lidhet edhe me hulumtimet në mënyrë të veçantë, duke përfshirë sjelljen etike të hulumtimit (IAU-MCO 2012: paragrafi 2.2), me parime të qarta etike dhe përgjegjësi për hulumtime, duke përfshirë të drejtat e hulumtimit për personelin mësimdhënës të arsimit të lartë (UNESCO 1997: paragrafët 34 dhe 29). Hulumtimi duhet të bazohet në integritetin akademik dhe përgjegjshmërinë sociale (UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 4) dhe të përfshijë një detyrim për shpërndarjen e hulumtimeve (Komisioni Evropian 2005: 13).

Natyrisht, parimi i së vërtetës nuk zbatohet vetëm për kontekstin e hulumtimit të arsimit të lartë, por për të gjitha aspektet e arsimit dhe për të gjithë akterët në arsim. Për shembull, siç thekson GTCS-ja për mësimdhënësit e shkollave, "duhet të jeni të vërtetë, të ndershëm dhe të dliirë në lidhje me informacionin që u jepni nxënësve" (GTCS 2012a: 9).

Transparenca

Parimi i "transparencës" mund të përkufizohet si karakteristikë e qeverive, kompanive, organizatave dhe individëve për të qenë të hapur në shpalljen e qartë të informacionit, rregullave, planeve, proceseve dhe veprimeve. Si parim, zyrtarët publikë, nëpunësit civilë, menaxherët dhe drejtorët e kompanive dhe administratorët e bordeve kanë për detyrë të veprojnë në mënyrë të dukshme, të parashikueshme dhe të kuptueshme për të nxitur pjesëmarrjen dhe llogaridhënien" (Transparency International 2009: 44).

Parimi i transparencës mund të zbatohet në mënyrë specifike në një kontekst institucional. Për shembull, mund të ketë një theks në shpërndarjen e lirë dhe të hapur të informacionit në drejtimin e institucioneve të arsimit të lartë (IAU-MCO 2012: paragrafi 2.2).

Megjithatë, është e rëndësishme të theksohet se parimi i transparencës paraqet një kërkesë për shpalljen e hapur të informacionit për të gjithë akterët brenda sistemit arsimor si individë, jo vetëm për organizatat.

Respekti për të tjerët

Parimi i "respektit për të tjerët" është i gjerë, por mund të ndahet në nën-parime në mënyra të ndryshme.

Shprehja e përgjithshme "respekti për qeniet njerëzore" përdoret nga UNESCO-CEPES, me theks në "respektimin e dinjitetit dhe integritetit fizik dhe psikik të qenieve njerëzore" (UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 1.1) dhe McKelvie-Sebileau i referohet "marrëdhënies me të tjerët" duke përfshirë kolegë, nxënës, prindër dhe të ngjashëm (McKelvie-Sebileau 2011: 19).

GTCS-ja thekson se mësimdhënësit "duhet t'i trajtojnë të gjithë kolegët, prindërit dhe kujdestarët me dliirësi dhe respekt, pa diskriminim" (GTCS 2012a: 12), por gjithashtu flet veçanërisht për respektimin e nxënësve; për shembull, mësimdhënësit "duhet ta trajtojnë me respekt dhe konfidencialitet informacionin e ndjeshëm dhe personal në lidhje me nxënësit" (GTCS 2012a: 9).

Një zgjerim i veçantë i parimit të respektit për të tjerët në raport me kolegët është rëndësia e kolegjalitetit në punë.

Për shembull, për arsimin e lartë UNESCO thekson "parimet e kolegjalitetit", siç janë

"përgjegjësia e përbashkët, politika e pjesëmarrjes së të gjithë të interesuarve në strukturat vendimmarrëse të brendshme" (UNESCO 1997: paragrafi 32).

Për mësimdhënësit, GTCS-ja thekson se mësimdhënësit "duhet të punojnë në mënyrë ... kolegiale me kolegët dhe anëtarët e profesioneve të tjera relevante" (GTCS 2012a: 12), dhe kjo është gjithashtu e përshkruar në mënyrë specifike si një "përkushtim profesional" për të "punuar kolegjisht me të gjithë anëtarët e komuniteteve tona arsimore, me entuziazëm, përshtatshmëri dhe kritika konstruktive" (GTCS 2012b: 6).

Parimi i respektit për të tjerët mund të shtrihet në arsimin e lartë për të përfshirë konceptin e "lirisë akademike" (IAU-MCO 2012: paragrafi 2.1, UNESCO 1997: paragrafi 27 dhe gjithashtu mbështetur nga nenet 9 dhe 10 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut).

Kjo mund të zgjerohet në elementet që lidhen me mbështetjen e lirisë akademike dhe të drejtave të njeriut të personelit të AL-së, duke përfshirë të drejtat civile, politike, sociale dhe kulturore; sigurimin se personeli i AL-së nuk i nënshtrohet dhunës, kërcënimeve ose ngacmimeve në punën e tyre; pranimin se personeli mësimdhënës kanë të drejtën të japin mësim pa ndërhyrje të papërshtatshme (UNESCO 1997: paragrafët 22, 26, 28).

Për studiuesit në mënyrë specifike, parimi i respektit për të tjerët mund të zgjerohet gjithashtu për të kërkuar që punëdhënësit dhe financuesit e hulumtuesve të demonstrojnë mosdiskriminim, transparencë dhe trajtim të barabartë në rekrutimin e hulumtuesve dhe në sistemet e vlerësimit dhe peshimit të hulumtuesve (Komisioni Evropian 2005: 16, 21).

Parimi i respektit për të tjerët mund të zgjerohet në mënyrë specifike për të njohur "të drejtat e përgjithshme të mësimdhënësve" (Poisson 2009: 24), dhe "përkushtimin e komunitetit ndaj mësimdhënësve" (Internacionalja e Arsimit 2004: Neni 6).

Natyrisht, këto zgjerime të parimit të respektit për të tjerët në personelin e AL-së dhe mësimdhënësve janë vetëm shembuj specifikë. Parimi zbatohet për të gjithë akterët në arsim.

Besimi

Në një mjedis ku të gjithë akterët tregojnë respekt për të tjerët, edhe parimi i "besimit" është shumë i rëndësishëm. Ky parim do të thotë që të gjithë akterët në arsim mund të kenë besim të fortë në besueshmërinë e njëri-tjetrit për të qenë të ndershëm, të sinqertë dhe të veprojnë me integritet. Prandaj, akterët mund t'u besojnë të tjerëve dhe presin që të besohen nga të tjerët.

GTCS-ja e ka shprehur këtë për mësimdhënësit e shkollave, mësimdhënësit duhet të "besojnë dhe respektojnë të tjerët brenda shkollës dhe me të gjithë ata që janë të përfshirë në ndikimin e jetës së nxënësve brenda dhe përtej komunitetit të të

nxënëit" (GTCS 2012b: 6).

UNESCO-CEPES e ka shprehur këtë për AL-në: "besimi që ndahet reciprokisht nga të gjithë anëtarët e një bashkësie akademike është shtylla kurrizore e asaj klime të punës që nxit shkëmbimin e lirë të ideve, krijimtarisë dhe zhvillimit individual" (UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 2.4).

Llogaridhënia

Kur të gjithë akterët në arsim tregojnë respekt për të tjerët, dhe besojnë tek njëri tjetri, parimi i "llogaridhënies" është shumë më i sigurtë. Ky parim është "koncepti se individët, agjencitë dhe organizatat [publike, private dhe shoqëria civile] janë përgjegjës për ekzekutimin e kompetencave të tyre siç duhet" (Transparency International 2009: 2). Ndonëse mund të ketë një theks të veçantë në llogaridhënien në drejtimin e institucioneve të arsimit të lartë (shih IAU-MCO 2012: paragrafi 2.2 dhe UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 3.3), parimi i "llogaridhënies" zbatohet për të gjithë akterët (në nivel të individëve dhe institucioneve) në arsim.

Drejtësia

"Drejtësia" është një parim bazë që të gjithë akterët në arsim duhet ta respektojnë në qasjen e tyre ndaj të tjerëve. Ky parim përfshin trajtimin e të tjerëve me paanësi, pa diskriminim ose pandershmëri.

Për shembull, UNESCO-CEPES (2004: paragrafi 2.5) ka theksuar për AL-në që "sigurimi i dlorësisë në mësimdhënie, vlerësimin e studentëve, hulumtimin, promovimin e personelit dhe çdo aktivitet që lidhet me dhënien e diplomave, duhet të bazohet në kritere legjitime, transparente, me paanësi, të parashikueshme, konsistente dhe objektive".

Siç është e përshtatshme (p.sh. me disa përshtatje nga termat e lidhura me AL-në), specifikat e këtij shembulli mund të zbatohen në përgjithësi në të gjitha aspektet e arsimit.

Paanësia, drejtësia dhe drejtësia sociale

Parimet e "paanësisë, drejtësisë dhe drejtësisë sociale" janë të gjera, por gjithashtu mund të ndahen në mënyrë të dobishme në shumë mënyra.

Termi "paanësi" përdoret nga McKelvie-Sebileau (2011: 19) dhe sigurisht që ky term mund të zbatohet drejtpërdrejt, për shembull për trajtimin e barabartë të të gjithë studentëve në AL.

Sidoqoftë, paanësia në vetvete mbase qëndron relativisht më afër me kuptimin e drejtësisë dhe mund të zgjerohet në mënyrë më të përshtatshme me termin "drejtësi", ose në veçanti "drejtësi sociale".

Për shembull, GTCS-ja ka përcaktuar se drejtësia shoqërore përfshin vlerat arsimore dhe sociale të qëndrueshmërisë, barazisë dhe drejtësisë, si dhe njohjen e të drejtave dhe përgjegjësisë të gjeneratave të ardhshme dhe atyre të tanishme, si dhe përfshirjen e politikave dhe praktikave të drejta, transparente, përfshirëse dhe të qëndrueshme në raport me: moshën, aftësinë e kufizuar, gjininë dhe identitetin gjinor, racën, përkatësinë etnike, fenë dhe besimin dhe orientimin seksual" (GTCS 2012b: 5).

Ky përkufizim i drejtësisë sociale mund të barazohet me arsimin për "demokracinë sociale", dhe arsimin për "demokracinë pjesëmarrëse/ qytetarinë aktive" (p.sh. shih UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 1.1, për të vënë theksin mbi këto aspekte në AL).

Përkufizimi më i gjerë i drejtësisë sociale i ofruar më lart gjithashtu siguron bazën për një theks të veçantë në mosdiskriminimin dhe luftën kundër racizmit, anshmërisë dhe diskriminimit (shih Internacionalja e Arsimit 2004: paragrafi 7.e, IAU-MCO 2012: paragrafi 2.2, UNESCO -CEPES 2004: paragrafi 1.1; UNESCO 1997: paragrafët 22 dhe 25; gjithashtu Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut (1950): Nenin 14 - Ndalimi diskriminimit).

Ai gjithashtu siguron bazën për një theks të veçantë në qasjen. Kjo përfshin që të gjithë fëmijët duhet të kenë qasje në arsim (shih Internacionalja e Arsimit 2004: paragrafi 7.g dhe Protokollin Shtesë të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (1952): neni 2 për të drejtën për arsim). Gjithashtu, përfshin qasjen në AL për sa më shumë individë të kualifikuar akademikë që të jetë e mundur (shih UNESCO 1997, paragrafi 22). Qasja në AL përfshin edhe një përkushtim për të përmbushur nevojat për "të nxëniet gjatë gjithë jetës" (shih UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 1.1 dhe UNESCO 1997: paragrafi 22).

Përkufizimi më i gjerë i drejtësisë shoqërore mbulon edhe konceptin e "përfshirjes" (p.sh. shih GTCS 2012a: 11), në të njëjtën mënyrë siç mbulon qasjen.

Së fundi, referimi ndaj "qëndrueshmërisë" në definicionin më të gjerë të drejtësisë sociale mund të lidhet me akterët arsimorë që kanë përgjegjësi për administrimin e aseteve, burimeve dhe mjedisit" (si shembuj, shih: IAU-MCO 2012: paragrafi 2.2, për këtë përgjegjësi në lidhje me AL në përgjithësi; dhe Komisioni Evropian 2005: 13, për përgjegjësitë specifike të hulumtuesve për menaxhimin e fondeve).

Siç është e përshtatshme për kontekstet e tyre të veçanta, të gjithë akterët në arsim duhet të zbatojnë parimin e paanësisë, drejtësisë dhe drejtësisë shoqërore.

Qeverisja dhe menaxhimi demokratik dhe etik i sistemit arsimor dhe institucioneve arsimore

Parimi i "qeverisjes dhe menaxhimit demokratik dhe etik të sistemit arsimor dhe institucioneve arsimore" përfshin të gjithë akterët në arsim, duke pranuar se qeverisja dhe menaxhimi i sistemit të përgjithshëm arsimor dhe, institucioneve individuale arsimore në kuadër të tij, duhet të bazohen në përfshirjen demokratike të të gjithë akterëve të rëndësishëm. dhe menaxhimin nga udhëheqësit që ushtrojnë udhëheqjen e tyre në mënyrë etike.

Për shembull, UNESCO-CEPES ka theksuar rëndësinë e qeverisjes dhe menaxhimit të institucioneve të arsimit të lartë duke përfshirë "nevojën për të inkurajuar pjesëmarrjen e anëtarëve të bashkësisë akademike, duke përfshirë studentët, mësimdhënësit, hulumtuesit dhe administratorët në vendimmarrje", dhe "sigurimin e udhëheqjes etike" nga liderët institucionalë (UNESCO-CEPES 2004: paragrafët 3.2 dhe 3.3).

Këto pika në lidhje me pjesëmarrjen dhe udhëheqjen etike duhet të zbatohen në përgjithësi në të gjithë sistemin arsimor.

Arsimimi cilësor

Parimi i "arsimimit cilësor" përfshin të gjithë akterët në arsim duke pranuar përkushtimin e tyre të pakushtëzuar për të arritur ofrimin e arsimit që është me cilësinë më të lartë të mundshme.

Për shembull, rëndësia e kësaj për Këshillin e Evropës tashmë është theksuar në Pjesën 1. Një theks i ngjashëm në arsimin cilësor mund të shihet edhe nga Internacionalja e Arsimit (shih Internacionalja e Arsimit 2004: paragrafi 7.f), UNESCO-CEPES (shih UNESCO-CEPES 2004: paragrafi 1.1) dhe UNESCO (shih UNESCO paragrafin 22).

Ky parim i arsimit cilësor zbatohet në të gjitha aspektet e sistemit arsimor.

Përmirësimet personale dhe të sistemeve

Parimi i "përmirësimit personal dhe të sistemeve" përfshin të gjithë akterët në arsim, duke njohur rëndësinë e dhënies së kontributit maksimal të mundshëm për përmirësimin e vazhdueshëm të sistemit arsimor.

Për profesionistët e arsimit, kjo mund të përshkruhet si një përkushtim profesional specifik, si në drejtim të një përkushtimi për përmirësimin personal nëpërmjet zhvillimit profesional, ashtu edhe në drejtim të një përkushtimi për përmirësimin e përgjithshëm të sistemit në të cili kontribuon zhvillimi personal.

Për shembull, GTCS-ja thekson rëndësinë që mësimdhënësit e shkollave të "përkushtohen në hulumtimin dhe të nxënit gjatë gjithë jetës, në zhvillimin profesional, si aspekte thelbësore të profesionalizmit" dhe "duke shqyrtuar në formë kritike lidhjet mes qëndrimeve dhe besimeve, vlerave dhe praktikave personale dhe profesionale, për të përmirësuar dhe, kur është e përshtatshme, për të sjellë ndryshime transformuese në praktikë" (GTCS 2012b: 6).

Siç është e përshtatshme për kontekstet e tyre të veçanta, të gjithë akterët në arsim duhet ta shohin parimin e përmirësimit personal dhe të sistemeve si një thirrje që të kontribuojnë sa më shumë që të jetë e mundur në përmirësimin e vazhdueshëm të sistemit arsimor.

Autonomia institucionale/pavarësia institucionale

Brenda kontekstit të qeverisjes dhe menaxhimit demokratik dhe etik të sistemit arsimor dhe institucioneve arsimore, edhe parimi i "autonomisë institucionale/pavarësisë institucionale" është shumë i rëndësishëm. Kjo përfshin njohjen e nevojës për t'u dhënë autonominë dhe pavarësinë e duhur institucioneve individuale brenda një sistemi arsimor kombëtar, në mënyrë që të shmangët kontrolli i tepërt i centralizuar politik i arsimit.

Arsyetimi për autonominë institucionale/pavarësinë institucionale bëhet veçanërisht për institucionet e arsimit të lartë, ku lidhet në mënyrë specifike me rëndësinë e lirisë akademike (shih IAU-MCO 2012: paragrafët 2.1 dhe 2.2; UNESCO 1997: paragrafët 17-20; dhe UNESCO-CEPES 2004: paragrafët 1.1 dhe 1.2).

Megjithatë, të gjithë akterët në arsim duhet të pasqyrojnë përmasën e kërkuar të autonomisë institucionale/pavarësisë institucionale në institucionet e tjera të arsimit siç janë shkollat në qoftë se ata duhet të funksionojnë brenda një konteksti të përgjithshëm që me të vërtetë përfshin qeverisjen dhe menaxhimin demokratik dhe etik të sistemit arsimor dhe institucioneve arsimore.

Bashkëpunimi ndërkombëtar

Parimi i "bashkëpunimit ndërkombëtar" përfshin të gjithë akterët në arsim, duke njohur rëndësinë e bashkëpunimit pozitiv ndërkombëtar në aktivitetet arsimore.

Për shembull, ky parim është thelbësor për Konventën Kulturore Evropiane, e cila avokon për studimin e "gjuhëve, historisë dhe qytetërimit" të vendeve të tjera (shih Konventa Kulturore Evropiane 1954: Neni 2).

Në veçanti, IAU-MCO thekson rëndësinë e "solidaritetit dhe trajtimit të dritë të partnerëve ndërkombëtarë" (IAU-ZKK 2012: paragrafi 2.2).

Të gjithë akterët në arsim duhet të shohin rëndësinë e parimit të bashkëpunimit ndërkombëtar.

Lëvizja nga ky dokument për "parimet etike" në dokumentin e ardhshëm për "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim"

Dokumenti i ardhshëm do të zhvendoset nga "parimet etike" të mësipërme, në shtjellimin e çka përfshihet në "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim".

Për mësimdhënësit në të gjitha nivelet (duke përfshirë pedagogët e AL-së), "parimet etike" duhet të lidhen me "sjelljen etike" që përfshin marrëdhënie me (termi i përdorur nga van Nuland 2009), ose përkushtim për (termi i përdorur nga

Internacionalja e Arsimit 2004) sa vijon:

- > nxënës/studentë (p.sh. Internacionalja e Arsimit 2004; Poisson 2009. GTCS 2012a u referohet nxënësve të shkollave; GTCS 2012b u referohet nxënësve; UNESCO-CEPES 2004 i referohet studentëve);
- > kolegët/profisioni (p.sh. dy terma janë përdorur nga Internacionalja e Arsimit 2004; Poisson 2009, dhe GTCS 2012a dhe b);
- > punëdhënësit (p.sh. term i përdorur nga Poisson 2009), menaxhimi i personelit (p.sh. term i përdorur nga Internacionalja e Arsimit 2004), menaxherët (p.sh. term i përdorur nga CEPES UNESCO 2004) (VINI RE se këto terma iu referohen këtu punëdhënësve, menaxherëve dhe personelit të menaxhimit brenda sistemit të arsimit);
- > prindërit (kujdestarët, ofruesit e kujdesit) (p.sh. terma të ngjashme të përdorura nga Internacionalja e Arsimit 2004; GTCS 2012a, dhe van Nuland 2009), komuniteti (p.sh. term i përdorur nga Poisson 2009).

Sa më lart tregon akterët me të cilët duhet të lidhen mësimdhënësit/ligjëruesit. Përveç kësaj, kjo listë kontribuon në identifikimin e akterëve të tjerë që duhet të mbulohen kur të shtjellohet sjellja etike e të gjithë akterëve në arsim.

Akterë të tillë me siguri mund të përfshijnë nxënësit e shkollave dhe studentët e AL-së (në shkallë të ndryshme), dhe prindërit/kujdestarët/ofruesit e kujdesit të nxënësve dhe studentëve.

Akterët përkatës përfshijnë edhe punëdhënësit dhe menaxherët në kuadër të sistemit arsimor.

Sidoqoftë, në përputhje me theksin e veçantë të Këshillit të Evropës mbi përgjegjësinë publike në këtë fushë, kjo referencë ndaj punëdhënësve dhe menaxherëve duhet të zgjerohet për të përfshirë në përgjithësi zyrtarë publikë, udhëheqësit politikë dhe përfaqësuesit e shoqërisë civile më të gjerë.

6. Format e korrupsionit

Siç u diskutua më parë (shih Pjesën 2), synimi në këtë dokument ka qenë të diskutohen gjerësisht qasjet pozitive ndaj etikës, transparencës dhe integritetit në arsim, duke pasur vetëm një referencë relativisht të shkurtër ndaj formave të përgjithshme të korrupsionit, para se të ofrojë një analizë më të detajuar të formave specifike të korrupsionit në arsim, të cilat mund të adresohen me qasjet pozitive. Tani propozohet që të detajohen këto forma specifike të korrupsionit. Platforma mund të përcaktojë format kryesore të korrupsionit në arsim duke ofruar detaje në dy mënyra:

- › pikëpamjet nga literatura e përgjithshme;
- › listat e përgjithshme të grumbulluara.

Format e korrupsionit: pikëpamjet nga literatura e përgjithshme

Siç u diskutua tashmë, publikimet nga organizata si IIEP, Transparency International dhe Qendra e Burimeve Kundër Korrupsionit U4 sigurojnë burime shumë të dobishme për listat e formave të veçanta të korrupsionit në arsim. Teksa puna e këtyre organizatave shtrihet në mbarë botën, analizat e tyre të formave të korrupsionit janë sigurisht të rëndësishme për Evropën.

Udhëzuesi i gjuhës së thjeshtë të kundër korrupsionit Transparency International tashmë është përdorur për të siguruar përkufizimet e termave të përgjithshëm (shih paragrafin 2.3.1 më lart). Publikimi i saj "Raporti i korrupsionit global: arsimi" (2013) detajon llojet më specifike të korrupsionit në arsim duke shqyrtuar "çdo fazë të arsimit, madje para hyrjes në dyert e shkollës dhe deri në diplomimet e doktoratës dhe hulumtimin akademik" (Transparency International 2013).

Për korrupsionin në shkolla, kjo përfshin "shkollat hije" ... "mësimdhënësit fantazmë" dhe devijimin e burimeve të destinuara për tekstet dhe furnizimet, ryshfetin për qasjen në arsim dhe blerjen e notave, nepotizmin në emërimet e mësimdhënësve dhe diplomat e rreme, keqpërdorimin e granteve shkollore për përfitime private, mungesat dhe tutorimin private në vend të mësimdhënies formale. gjithashtu përfshijnë praktika të tilla si eksploatimi seksual në klasë si abuzime të pushtetit të

besuar dhe, rrjedhimisht, si veprime të korrupsionit "(po aty).

Duke kaluar në arsimin e lartë, ky botim pohon se "aktet e neveritshme në institucionet e arsimit të lartë mund të pasqyrojnë ato të shkollës, por ka edhe forma të ndryshme të korrupsionit. Këto përfshijnë pagesa të paligjshme në rekrutime dhe pranime, nepotizëm në emërimet e përhershme, ryshfet për akomodim në kampus dhe nota, ndikim të panevojshëm politik dhe korporativ në hulumtime, plagjiaturë, "autoritet fantazmë" dhe sjellje të keqe editoriale në revista akademike. gjithashtu diplomë online dhe mjete akreditimi, manipulimin e të dhënave për kërkimin e punës dhe korrupsionin në njohjen e diplomës në arsimin ndërkufitar" (po aty).

Ky publikim i Transparency International mund të kontribuojë në klasifikimin nga platforma të llojeve të korrupsionit në arsim, si në përgjithësi ashtu dhe në arsimin e lartë në mënyrë specifike.

Ngjashëm me publikimet e mësipërme të Transparency International, burimet e IIEP-së mund të përdoren për definicionet themelore të korrupsionit dhe klasifikimin e llojeve të korrupsionit.

Për shembull, në botimin e vitit 2007, Shkollat e Korruptuara, universitetet e korruptuara: Çka mund të bëhet? Jacques Hallak dhe Muriel Poisson japin disa përkufizime themelore të asaj që nënkuptohet me korrupsion, transparencë, llogaridhëni dhe etikë në sektorin e arsimit (Hallak dhe Poisson 2007: Kapitulli 1). Ata diskutojnë korrupsionin politik, legjislativ, administrativ dhe burokratik (po aty: 29-30). Ata theksojnë se korrupsioni mund të mbulojë një gamë të gjerë aktivitetesh, si favorizimi, nepotizmi, klientelizmi, kërkimi ose zhvatja e ryshfetit dhe përvetësimi i mallrave publike (po aty: 30).

Në Kapitullin 2, ata ofrojnë përkufizime të mëtejshme të korrupsionit, siç janë "10 fushat kryesore në të cilat mund të identifikohen keqpërdorimet: (i) financimi; (ii) ndarja e ndihmave të veçanta (bursat, subvencionet, etj.); (iii) ndërtimi, mirëmbajtja dhe riparimi i shkollës; (iv) shpërndarja e pajisjeve, mobiljeve dhe materialeve (përfshirë transportin, konviktin, tekstet shkollore, restorantet dhe ushqimet shkollore); (v) shkrimi i teksteve shkollore; (vi) emërimi, menaxhimi (transferimi, promovimi), pagesa dhe trajnimi i mësimitdhënësve; (vii) sjellja e mësimitdhënësve (sjellja e pahijshme profesionale); (viii) sistemet e informacionit; (ix) provimet dhe diplomat; dhe (x) akreditimi i institucionit "(po aty: 62).

Përsëri, ky publikim i IIEP-së mund të përdoret për të kontribuar në paraqitjen nga platforma të koncepteve themelore dhe klasifikimit të formave të korrupsionit në arsim, përgjithësisht dhe duke përfshirë arsimin e lartë.

Dokumenti i Qendrës së Burimeve Kundër Korrupsionit U4 Korrupsioni në sektorin e arsimit ofron një listë të detajuar të "formave të ndryshme" të korrupsionit në arsim. (2006) Këto përfshijnë si në vijim.

Pagesat e paligjshme të vendosura për formularët e pranimit të fëmijëve në shkollë, të cilët duhet të jenë falas.

- Vende në shkollë që jepen në "ankand" për ofertuesin më të lartë.

- › Fëmijët nga komunitete të caktuara favorizohen në pranim, ndërsa të tjerët u nënshtrohen pagesave shtesë.
- › Notat e mira dhe provimet e kaluara të fituara nëpërmjet rryshfetit për mësimdhënësit dhe zyrtarët publikë. Çmimet shpesh njihen mirë dhe prej kandidatëve mund të pritet të paguajnë paraprakisht.
- › Rezultatet e provimit jepen vetëm pas pagesës.
- › Heqja e pasojave të dështimit të provimeve duke (ri)pranuar studentët nën emra të rremë.
- › Përvetësimi i fondeve të destinuara për materiale mësimore, ndërtesa shkollore etj.
- › Materiale edukative me standard të ulët të blera për shkak të rryshfeteve të prodhuesve, të drejtave të autorit të instruktorëve etj.
- › Shkolla që monopolizojnë shujtat dhe uniformat, duke rezultuar në cilësi të ulët dhe çmime të larta.
- › Mbikëqyrja private jashtë orëve të mësimit që u jepet nxënësve që paguajnë, ulja e motivimit të mësimdhënësve në orët e zakonshme, dhe rezervimi i temave të detyrueshme për seancat private në dëm të nxënësve që nuk paguajnë ose nuk mund të paguajnë.
- › Prona e shkollës përdoret për qëllime tregtare private.
- › Nxënësit që kryejnë punë të papaguar për të mirën e personelit.
- › Personeli që shfrytëzon dhe abuzon nxënësit në shumë mënyra të ndryshme (fizikisht, seksualisht, etj.).
- › Rekrutimi i mësimdhënësve dhe emërimet e ndikuara nga rryshfeti ose nga shërbimet seksuale.
- › Pyetjet e provimit të shitura paraprakisht.
- › "Mësimdhënës fantazmë" - pagat e tërhequra nga personeli që nuk janë (ose kurrë nuk kanë qenë) të punësuar për arsye të ndryshme (duke përfshirë edhe vdekjen). Kjo ndikon në raportet de facto student- mësimdhënës, dhe parandalon që mësimdhënësit e papunë t'i marrin pozitat e lira.
- › Mungesat e larta në punë, me efekte të rënda në raportet de facto student- mësimdhënës.
- › Licencat dhe autorizimet për mësimdhënie të marra në bazë të rreme nëpërmjet mjeteve të korruptuara.
- › Numra të fryrë të studentëve (duke përfshirë numrin e nxënësve me nevoja të posaçme) cituar për të marrë më shumë fonde.

- › Ryshfete për auditorët për mos zbulimin e keqpërdorimit të fondeve.
- › Përvetësimi i fondeve të mbledhura nga organizatat joqeveritare lokale dhe organizatat e prindërve.
- › Politikanët ndajnë burime në shkolla të veçanta për të fituar mbështetje, veçanërisht gjatë kohës së zgjedhjeve (Qendra e Burimeve Kundër Korrupsionit U4 2006: 3-4).

Edhe një herë, ky publikim i Qendrës së Burimeve Kundër Korrupsionit U4 mund të përdoret për të kontribuar në paraqitjen nga platforma të koncepteve themelore dhe klasifikimit të formave të korrupsionit në arsim, përgjithësisht dhe duke përfshirë arsimin e lartë.

Për sa i përket arsimit të lartë, çështje të veçanta tashmë janë nxjerrë në pah nga *Raporti i korrupsionit global: arsimit* i Transparency International (2013).

Ka edhe literatura të tjera që kanë të bëjnë veçanërisht me arsimin e lartë, siç është puna e Observatorit Magna Charta të Vlerave dhe të Drejtave Themelore të Universitetit (Universiteti i Bolonjës dhe Shoqata e Universiteteve Evropiane). Për shembull, në kapitullin mbi "Tjetërsimin dhe shfrytëzimin akademik", Vanja Ivosevic (2007) identifikon shembujt e korrupsionit/praktikës së keqe akademike në:

nivel individual: ryshfete i drejtpërdrejtë; ryshfete indirekte dhe shpërblime; dhurata; nepotizmi dhe grupet e pushtetit; ngacmimi dhe diskriminimi;

► nivel institucional: ndikimi politik, "klubi i burrave"; mungesa e transparencës në financim dhe llogaridhënie; konflikti i interesit; çështjet me punësimin e personelit, vlerësimi i personelit dhe kriteret e avancimit;

► sistemi: shpërndarja e buxhetit kombëtar në institucionet e arsimit të lartë; fuqia e konferencës së rektorëve.

Ky lloj i botimit të Observatorit Magna Charta/ESIB mund të kontribuojë në paraqitjen nga platformë të koncepteve themelore dhe klasifikimeve të formave specifike të korrupsionit në arsimin e lartë.

Format e korrupsionit: listat e përgjithshme të grumbulluara

Këto lloje të listave të nxjerra nga burime të ndryshme mund të grumbullohen në listat e përgjithshme të formave të korrupsionit në arsim. Për shembull, ekziston edhe një version përmbledhës i një liste të tillë tashmë në memorandumun shpjegues të CDPPE mbi "Rekomandimin CM/Rec (2012) 13 të Komitetit të Ministrave për shtetet anëtare për sigurimin e arsimit cilësor". Përtej kësaj, hulumtuesit në kuadër të Departamentit të Arsimit të Këshillit të Evropës kanë qenë në gjendje të përpilojnë një listë të tillë (shih Këshilli i Evropës 2013b: Pjesa 3 mbi "Problemet kryesore dhe fushat e ndjeshme ndaj korrupsionit në arsim dhe hulumtim- Përmbledhje e zonave të ndjeshme ndaj korrupsionit"). Në paraqitjen e kësaj liste, janë bërë disa ndryshime të vogla në formulimin origjinal të hulumtuesve:

Përmbledhja e zonave të ndjeshme ndaj korrupsionit:

1. Para-pranimet:

"Tutorimi i shënjestruar" kur premtohet pranimi në universitet për ata studentëve të ardhshëm të cilët bien dakord të paguajnë për një kurs përgatitor me një gjatësi të caktuar me një profesor (ose disa profesorë të lëndëve të ndryshme) të të njëjtit universitet.

2. Pranimet:

- a. mashtrimi i provimeve, ryshfeti, favorizimi, ndikimi i padrejtë, diskriminimi;
- b. pagesa të paligjshme për sigurimin e një vendi në të gjitha nivelet e arsimit (duke përfshirë arsimin parashkollor dhe të detyrueshëm);
- c. shkëmbimi i parave dhe dhuratave në këmbim për pranin në universitet;
- d. blerja e certifikatave për paaftësi fizike dhe diploma për arritjet në garat akademike që i lejojnë një student të hyjë në universitet pa teste të pranimit.

3. Praktikrat korruptive gjatë studimeve:

- a. pagesat joformale të prindërve në shkolla (për rindërtimin e ndërtesave shkollore, për tekstet shkollore dhe pajisjet e nevojshme, për shërbimet e pastrimit, etj.);
- b. praktika e keqe e ekzaminimit;
- c. pagesa për klasë plotësuese të paligjshme dhe të padokumentuar me të njëjtin profesor që jep mësim në kurs (ose tutorim faktik ose pseudo-tutorim) me efektin e inflacionit të garantuar të notave ose "kalimin automatik" të vlerësimit;
- d. ri-pranimi në një provim të humbur ose të dështuar kundrejt një pagese;
- e. korrupsioni për inflacionin e notës, me studentët e kurseve shumë konkurruese (juridik, mjekësi) që mbrojnë mesataren e tyre me trysni të papërshtatshme ndaj fakultetit (p.sh. Duke shfrytëzuar statusin e tyre nëse ata janë fëmijë të një familjeje donatore/trashëgimtare, plagjiaturë, mashtrim apo prodhim të eseve, inflacioni i notës në këmbim të vlerësimeve të larta në kurse të studentëve).

4. Diplomimi:

- a. a. ryshfet për kalimin e provimeve/vlerësimeve dhe ngritjen e notave të provimit/notave të vlerësimit;
- b. b. metodat e paligjshme (ndihmat) e përdorura nga studentët gjatë procesit të studimit dhe kopja gjatë provimeve;
- c. c. "turizmi i testimit përfundimtar" - kur të diplomuarit e ardhshëm vendosen për gjysmën e fundit të vitit në një rajon ku mund të blihen rezultatet e testimit përfundimtar të shkollës, dhe regjistrohen në një shkollë dhe i "kalojnë" provimet e tyre finale atje; pastaj kthehen në shtëpi me një

certifikatë që mund të përdoret për të siguruar një vend në një universitet të zgjedhur prej tyre.

5. Kredencialet e rreme:

- a. ryshfet dhe ndikimet e panevojshme në gradimin dhe dhënien e diplomave, diploma të rreme/të pafituara nga institucionet legjitime ose nga "fabrikat e diplomave";
- b. tregtia e diplomave, nga kopjet më të thjeshta (duke përfshirë edhe ato me përdorimin e formularëve zyrtarë me vullë të thatë) deri te diplomat "me një udhëheqës" (blerësi jo vetëm që merr një dëshmi formale të kualifikimit, por edhe dokumentacionin e brendshëm të institucionit arsimor që pasqyron pjesëmarrjen e plotë të tij ose të saj në procesin arsimor - nga prezenca në klasë deri tek kalimi i provimeve dhe kurseve).

6. Personeli (rekrutimi, mbajtja, promovimi, të tjera):

- a. ryshfeti, ndikimi i panevojshëm, përdorimi i kredencialeve të rreme, diskriminimi, ngacmimi;
- b. procedurat jo-transparente të rekrutimit (punësimi dhe promovimi nuk bazohen në kriteret dhe meritat profesionale të kandidatëve);
- c. lidhjet joformale, proteksionizmi, promovimi i të afërmve (p.sh. rekrutimi i ligjëruesve të rinj nga të diplomuarit e të njëjtit universitet);
- d. nepotizmi dhe rrjetet klienteliste.

7. Publikimet dhe plagjiaturat:

- a. mashtrimi, plagjiatura/vjedhja e ideve ose punës, mosrespektimi i standardeve, falsifikimi i rezultateve, konflikti i interesit;
- b. tregtia e tezave dhe doktoraturave, blerja e punimeve të shkruara të gatshme, të cilat dorëzohen dhe paraqiten si punë origjinale;
- c. cilësia e dobët e hulumtimit me dështimin për të përmbushur kërkesat formale; përdorimi i paautorizuar i punës së të tjerëve; botime të fabrikuara; disa publikime nuk i plotësojnë standardet e vendosura etike të hulumtimit; d.
- d. Pagesa të paligjshme për t'u botuar në revistat akademike me shqyrtim të kolegëve;
- e. keqpërfaqësimi i statusit të autorit në botimet me shumë autorë; abuzimi me studentët pasuniversitarë (marrja e kredive për studimet/punën e studentëve pasuniversitarë); keqpërdorimi i lirisë akademike;

- f. konflikti i interesit- interesi personal financiar në rezultatet e hulumtimit akademik.
- 8.** Komisionet hulumtuese: tregu i zi i diplomave akademike ofron shërbime konfidenciale, siç është përgatitja e disertacionit me mbështetjen vijuese, që do të përfshinte përkujdesjen për botimet dhe të gjitha dokumenteve të nevojshme, si dhe sigurimin e një reagimi pozitiv nga anëtarët e këshillit të disertacionit për punën e paraqitur nga aplikanti.
- 9.** Shpërndarja e granteve: një përqindje e madhe e granteve të hulumtimit shkon për "shpenzimet e administratës universitare" për pjesën e universitetit si vend pritës dhe strukturë mbështetëse për fakultetin e hulumtimit të cilëve u jepen grantet.
- 10.** Konsultimi: konsultime informale me studentët që duan të sigurojnë një notë të mirë për provim/vlerësim.
- 11.** Procesi i vendim-marrjes: ndikuar nga marrëdhëniet personale ose interesat.
- 12.** Korrupsioni i lidhur me dhunën:
- a. ngacmimet seksuale, sjelljet e pahijshme të administratës dhe fakultetit, ose traditat e pranimit për anëtarët e rinj të një organizate studentore (grupe studentore);
  - b. shantazhimi i viktimave të dhunës, mbulimi i akteve të dhunës kundrejt pagesës, zhvatja e pagesave të paligjshme për fillimin ose mbylljen e procedurave disiplinore etj.
- 13.** Fushat e tjera mund të përfshijnë, por nuk kufizohen vetëm në:
- a. sigurimin e cilësisë, pra praktikën e keqe në procedurat e mbikëqyrjes dhe kontrollit kur autoritetet mbikëqyrëse injorojnë dhe mbulojnë papërshtatshmëritë në kërkesat e licencimit dhe akreditimit, dhe lejojnë fabrika diplomash kundrejt një pjese të biznesit, duke lejuar paraqitjen e gabuar dhe dhënien e të dhënave të rreme;
  - b. përdorimin e papërshtatshëm të fondeve buxhetore (devijimi për qëllime private, dhënia me qira e objekteve universitare pa pëlqimin e shprehur të pronarit siç kërkohet nga legjislacioni);
  - c. abuzimin dhe tejkalimin e kapacitetit zyrtar nga krerët institucionet arsimore shtetërore dhe komunale, si dhe nga zyrtarët e autoriteteve shtetërore;
  - d. kombinimin e posteve në administratë shtetërore dhe komunale të arsimit me pozita në organizata tregtare;

- e. krijimin e një institucioni fiktiv privat arsimor që ekziston vetëm në letër dhe nuk përfshihet në aktivitete edukative.

Ky lloj i listës së përgjithshme të mbledhur mund të përdoret për të kontribuar në paraqitjen nga platforma të koncepteve themelore dhe klasifikimit të formave të korrupsionit në arsim, në përgjithësi dhe duke përfshirë arsimin e lartë.

7. Përfundim

Konsiderimin e një Platforme të Këshillit të Evropës mbi Etikën, Transparencën dhe Integritetin në Arsim, ky dokument ka argumentuar për rëndësinë e përgjigjes ndaj çështjeve të korrupsionit në arsim, jo thjesht duke miratuar masa mekanistike nga lart poshtë, por duke u përpjekur për të arritur transparencë dhe integritet në arsim bazuar në një përkushtim ndaj parimeve themelore etike pozitive në profesion dhe jetën publike.

Dokumenti ka hulumtuar disa nga kompleksitetet e përfshira në përpjekjet për të dalluar mes materialeve mbi "parimet etike" dhe materialeve të lidhura me "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim". Një numër i dokumenteve të rëndësishme të prodhuara nga organizata të tjera janë analizuar për të shqyrtuar mbulimin ekzistues të qasjeve relevante ndaj "parimeve etike" dhe "sjelljes etike".

Pastaj, dokumenti ka propozuar një listë të detajuar të parimeve themelore "etike", për të cilën sugjeron se mund të adresojë format kryesore të korrupsionit që mund të ndikojnë në sistemet e arsimit (dhe dokumenti i ka klasifikuar këto forma të korrupsionit në mënyra të ndryshme).

Detyra e ardhshme do të jetë të zhvillohen deklaratat më të plota se çka nënkuptojnë "parimet etike" për "sjelljen etike të të gjithë akterëve në arsim".

Këto deklaratat do të mbulojnë mënyrën si duhet të sillen mësuesit dhe lektorët e AL-së ndaj nxënësve/studentëve, kolegëve profesionalë, punëdhënësve dhe menaxherëve të arsimit, prindërve/kujdestarëve/ofruesve të kujdesit dhe komunitetit të përgjithshëm.

Megjithatë, deklaratat do të mbulojnë edhe sjelljen e këtyre akterëve të tjerë, domethënë nxënësit/studentët, punëdhënësit dhe menaxherët në arsim, kategoritë më të gjera të të gjithë zyrtarëve publikë, prindërve/kujdestarëve/ofruesve të kujdesit, dhe liderëve dhe përfaqësuesve politikë dhe të shoqërisë civile në përgjithësi.

Referencat:

Banks S. (2003), "Nga betimet tek rregullat: një shqyrtim kritik i kodeve të etikës për profesionet sociale", *European Journal of Social Work* 6 (2), 133-144.

Grupi Compostela i Universiteteve (2014), "Deklarata e Poznanit mbi Promovimin e Përgjithshëm të Kapitalit Social, Shëndetësisë dhe Zhvillimit", Grupi Compostela i Universiteteve, në dispozicion në internet në <http://revistas.usc.es/gcompostela/en/activities/PoznanDeclaration.html>, qasur më 2 shtator 2016.

Këshilli i Evropës (1950), "Konventa për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut (Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut)", *Seria e Traktatit Evropian Nr. 5*, Këshilli i Evropës.

Këshilli i Evropës (1952), "Protokolli i Konventës për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut", *Seria e Traktatit Evropian Nr. 9*, Këshilli i Evropës.

Këshilli i Evropës (1954), "Konventa Kulturore Evropiane", *Seria e Traktatit Evropian Nr. 18*, Këshilli i Evropës.

Këshilli i Evropës (2012a), "Shënim paraprak" për Forumin e 6-të të Pragës për Qeverisjen dhe Arsimin Cilësor, Këshilli i Evropës.

Këshilli i Evropës (2012b), Rekomandimi CM/Rec (2012) 13 i Komitetit të Ministrave të shteteve anëtare për sigurimin e arsimit cilësor", miratuar nga Komiteti i Ministrave më 12 dhjetor 2012 në mbledhjen e 1158-të të Zëvendësve të Ministrave, Këshilli i Evropës.

Këshilli i Evropës (2013a), "Deklarata Përfundimtare mbi Qeverisjen dhe Arsimin Cilësor", Konferenca e Përhershme e Këshillit të Evropës e Ministrave të Arsimit, Helsinki, 26-27 Prill 2013.

Këshilli i Evropës (2013b), "Bashkëpunimi ndërkombëtar në luftimin e korrupsionit në arsim", Departamenti i Arsimit, Këshilli i Evropës.

Dondelinger G. (2012), Raport i Përgjithshëm nga Forumi i Pragës, Qeverisja dhe Arsimi Cilësor, mbajtur më 18-19 tetor 2012, f. 115-120, Këshilli i Evropës.

Internacionalja e Arsimit (2004), "Deklarata e IA-së mbi Etikën Profesionale", Internacionalja e Arsimit, në dispozicion në internet në www.ei-ie.org/en/websections/content_detail/3270, qasur më 2 shtator 2016.

Komisioni Evropian (2005), "Karta Evropiane për Hulumtuesit" dhe "Kodi i Sjelljes për Rekrutimin e Hulumtuesve", Komisioni Evropian, në dispozicion në internet në

http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/brochure_rights/am509774CEE_EN_E4.pdf, qasur më 2 shtator 2016.

Këshilli i Përgjithshëm i Mësimdhënies për Skocinë (GTCS) (2012a), "Kodi i Profesionalizmit dhe Sjelljes", GTCS, në dispozicion në internet në www.gtcs.org.uk/web/FILES/teacher-regulation/copac-0412.pdf, qasur më 2 shtator 2016.

Këshilli i Përgjithshëm i Mësimdhënies për Skocinë (GTCS) (2012b), "Standardet për Regjistrim: kërkesat e detyrueshme për regjistrim në Këshillin e Përgjithshëm të Mësimdhënies për Skocinë", GTCS, në dispozicion në internet në www.gtcs.org.uk/web/FILES/the-standards/standards-for-Regjistrimi-1212.pdf, qasur më 2 shtator 2016.

Hallak J. dhe Poisson M. (2007), Shkollat e korruptuara, universitetet e korruptuara: Çfarë mund të bëhet? Instituti Ndërkombëtar për Planifikimin Arsimit (IIEP), i disponueshëm në internet në www.iiep.unesco.org, qasur më 2 shtator 2016.

Hamilton T. dhe Reed Q. (2012), "Anti-korrupsioni në arsim në Shqipëri: etika e personelit mësimdhënës", rasti i Shqipërisë mbi etikën dhe integritetin për cilësinë e sistemeve të arsimit, në raportin e përgjithshëm të Forumit të 6-të të Pragës Qeverisja dhe Arsimi Cilësor mbajtur më 18-19 tetor 2012, f. 65-69, Këshilli i Evropës.

Shoqata Ndërkombëtare e Universiteteve dhe Observatori i Charta Magna (IAU-MCO) (2012), "Udhëzimet e IAU-MCO për Kodin Institucional të Etikës në Arsimin e Lartë", IAU-MCO, në dispozicion në internet në www.iau-aiu.net/content/outcomes, qasur më 2 shtator 2016.

Ivosevic V. (2007), dhe shfrytëzimi akademik", në Observatorin Magna Charta dhe Unionet Kombëtare të Studentëve në Evropë (ESIB), Praktika e keqe akademike: kërcënime dhe tundime, Bononia University Press.

Observatori Magna Charta dhe Unionet Kombëtare të Studentëve në Evropë (ESIB), Praktika e keqe akademike: kërcënime dhe tundime, Bononia University Press.

(2007)

McKelvie-Sebileau P. (2009), Modele të zhvillimit dhe përdorimit të kodeve të sjelljes për mësimdhënësit në 24 vende, Instituti Ndërkombëtar për Planifikimin Arsimit (IIEP), UNESCO.

Milovanovitch M. (2013), "Të kuptojmë integritetin, luftën kundër korrupsionit: çfarë mund të bëhet?" në Transparency International, Raporti i Korrupsionit Global: Arsimi, i disponueshëm në www.transparency.org, qasur më 2 shtator 2016.

Nuland S. (van) (2009), Kodet e mësimdhënësve: të mësuarit nga përvoja, Instituti Ndërkombëtar për Planifikimin Arsimit (IIEP), UNESCO.

Poisson M. (2009), Udhëzime për dizajnin dhe përdorimin efektiv të kodeve të sjelljes së mësimdhënësve, Instituti Ndërkombëtar për Planifikimin Arsimit (IIEP), UNESCO.

Poisson M. (2010), Korrupsioni dhe arsimi, Seria e Politikave të Arsimit, Instituti

Ndërkombëtar për Planifikimin Arsivor (IIEP), në dispozicion në internet në www.iiep.unesco.org, qasur më 2 shtator, 2016.

Smith I. (2012), "Etika dhe integriteti për cilësinë e sistemeve të arsimit", në raportin e përgjithshëm të Forumit të 6-të të Pragës mbi Qeverisjen dhe Arsimin Cilësor të mbajtur më 18-19 tetor 2012, f. 24-31, Këshilli i Evropës .

Smith I. dhe Hamilton T. (2011), "Analiza e rrezikut të sistemit arsimor shqiptar", Projekti kundër Korrupsionit në Shqipëri (PACA), Këshilli i Evropës/Bashkimi Evropian.

Smith I. dhe Hamilton T. (2013), "Analiza e rrezikut të sistemit arsimor shqiptar", në Projektin e Këshillit të Evropës/Bashkimit Evropian Përkrahja e integritetit në sistemin arsimor shqiptar: përpilimi i rezultateve të PACA, Projekti kundër Korrupsionit në Shqipëri (PACA), Këshilli i Evropës/Bashkimi Evropian.

Smith I. dhe Hamilton T. (2014), "Studim i plotë fizibiliteti për krijimin e Platformës së Këshillit të Evropës mbi Etikën dhe Integritetin në Arsim", prodhuar për Komitetin Drejtues për Politikën dhe Praktikën Arsimore (CDPPE), Këshilli i Evropës, Shkurt 2014.

Komiteti Drejtues për Politikën dhe Praktikën Arsimore (CDPPE) (2012), "Memorandum Shpjegues" për "Rekomandimin CM/Rec (2012) 13 të Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare për sigurimin e arsimit cilësor", dhjetor 2012, Këshilli i Evropës.

Transparency International (2009), Udhëzuesi i gjuhës së thjeshtë të kundër korrupsionit, në dispozicion në internet në www.transparency.org, qasur më 2 shtator 2016.

Transparency International (2013), Raporti i Korrupsionit Global: Arsimi, i disponueshëm në internet në www.transparency.org, qasur më 2 shtator 2016.

UNESCO (1997), Rekomandimi në lidhje me statusin e personelit mësimdhënës të arsimit të lartë", UNESCO, në dispozicion në internet në www.iau-aiu.net/content/documents-0, qasur më 2 shtator 2016.

UNESCO-CEPES (2004), "Deklarata e Bukureshtit mbi Vlerat dhe Parimet Etike të Arsimit të Lartë në Rajonin e Evropës", Konferenca Ndërkombëtare për Përmasat Etike dhe Morale për Arsimin e Lartë dhe Shkencën në Evropë, e thirrur nga Qendra Evropiane e UNESCO-s për Arsimin e Lartë: UNESCO-CEPES 2004, në dispozicion në internet në www.iau-aiu.net/sites/all/files/Bucharest_Dec_0.pdf, qasur më 2 shtator 2016.

Qendra e Burimeve Kundër Korrupsionit U4 (2006), Korrupsioni në sektorin e arsimit, i disponueshëm në internet në www.U4.no, qasur më 2 shtator 2016.

Vukasovic M. (2008), "Integriteti i arsimit të lartë- nga thelbi në menaxhim", në Observatorin Magna Charta, Menaxhimi i integritetit të universitetit, punimet e seminarit të Observatorit Magna Charta, 19 shtator 2007, Bononia University Press, Bolonja, fq. 23-26.

Smith I. and Hamilton T. (2014), "Full feasibility study on establishing a Council of Europe Platform on Ethics and Integrity in Education", produced for the Steering Committee for Educational Policy and Practice (CDPPE), Council of Europe, February 2014.

Steering Committee for Educational Policy and Practice (CDPPE) (2012), "Explanatory memorandum" to "Recommendation CM/Rec(2012)13 of the Committee of Ministers to member states on ensuring quality education", December 2012, Council of Europe.

Transparency International (2009), *The anti-corruption plain language guide*, available online at www.transparency.org, accessed 2 September 2016.

Transparency International (2013), *Global corruption report: education*, available online at www.transparency.org, accessed 2 September 2016.

UNESCO (1997), "Recommendation concerning the status of higher-education teaching personnel", UNESCO, available online at www.iau-aiu.net/content/documents-0, accessed 2 September 2016.

UNESCO-CEPES (2004), "The Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region", International Conference on Ethical and Moral Dimensions for Higher Education and Science in Europe, convened by UNESCO's European Centre for Higher Education: UNESCO-CEPES 2004, available online at www.iau-aiu.net/sites/all/files/Bucharest_Dec_0.pdf, accessed 2 September 2016.

U4 Anti-Corruption Resource Centre (2006), *Corruption in the education sector*, available online at www.U4.no, accessed 2 September 2016.

Vukasovic M. (2008), "The integrity of higher education – from essence to management", in Magna Charta Observatory, *The management of university integrity*, proceedings of the seminar of the Magna Charta Observatory, 19 September 2007, Bononia University Press, Bologna, pp. 23-26.

Sot ka një njohje të përgjithshme të efekteve negative të sjelljes joetike në fushën e arsimit në të gjitha nivelet dhe në të gjitha vendet. Përderisa palët kryesore të interesit bien dakord për nevojën për të luftuar korrupsionin në arsim, ka mendime të ndryshme se si të arrihet kjo gjë. Cilat janë parimet etike mbi të cilat duhet të bazohet politika arsimore në Evropë sot? Si mund ta arrijmë etikën, transparencën dhe integritetin në shkolla dhe universitete? Çfarë qasjeje duhet të miratohet për të luftuar format e ndryshme të korrupsionit që ndikojnë në sektorin e arsimit në nivele të ndryshme? Ky botim përpiqet t'u përgjigjet këtyre pyetjeve, duke përcaktuar 14 parimet etike për arsimin të paraqitura nga Platforma e Këshillit të Evropës mbi Etikën, Transparencën dhe Integritetin në Arsim (ETINED), bashkë me mënyrën si janë zhvilluar dhe ku mund të zbatohen.

Ky dokument është përkthyer dhe publikuar me fonde të programit të përbashkët të Bashkimit Evropian dhe Këshillit të Evropës. Qëndrimet e shprehura nuk mund të reflektojnë në asnjë mënyrë opinionin zyrtar të Unionit Evropian

ALB

www.coe.int

Këshilli i Evropës është organizata udhëheqëse e kontinentit për të drejtat e njeriut. Ajo përbëhet nga 47 shtete anëtare, 28 prej të cilave janë anëtare të Bashkimit Evropian. Të gjitha shtetet anëtare të Këshillit të Evropës kanë nënshkruar Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, një traktat i projektuar për të mbrojtur të drejtat e njeriut, demokracinë dhe sundimin e ligjit. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut mbikëqyr zbatimin e Konventës në shtetet anëtare.

Horizontal Facility for Western Balkans and Turkey

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe